

Försvarshögskolan

Självständigt arbete (30 hp)

Författare		Program/Kurs
Martin Myhrberg Andersson		HOP12
Handledare		Antal ord: 19823
Dr./Kk Stefan Lundqvist	Beteckning	Kurskod
	Självständigt arbete mastersuppsats, krigsvetenskap	2HO013
GRÅZONSAVSKRÄCKNING – EN UTVECKLING FÖR ATT MÖTA HYBRIDA HOT Sammanfattning: <p>Nya säkerhetshot, s.k. hybridhot har vuxit fram som en hotbild mot demokratiska stater med öppna samhällen. Dessa hot kan realiseras i det strategiskt otydliga läge som uppstår i gråzonen mellan fred och krig. Stormakter, bl.a. Ryssland, utnyttjar gråzonen och opererar med hybrida medel och kombinerade metoder för att nå sina strategiska målsättningar. Ukraina och Sverige har drabbats med olika intensitet och omfattning av dessa nya säkerhetshot och de båda staternas strategier ligger till grund för analysen i denna studie.</p> <p>För de stater som upplever hybridhot uppstår svårigheter att agera strategiskt avskräckande. Detta beror på att majoriteten av all forskning om avskräckning har bortsett från gråzonen och skapat teorier om avskräckning som utgår från ett rationellt synsätt på krig och fred där gråskalan saknas. Detta innebär att avskräckningsstrategier kan vara felaktigt utformade för att möta hybridhot och gråzonsproblem. Denna studie fokuserar på gråzonsavskräckning ur ett teoretiskt perspektiv och studerar, genom en tematisk analys av strategiska styrdokument hur Ukrainas och Sveriges strategier omhändertar nya säkerhetshot.</p> <p>Resultatet visar att olika strategier verkar på olika sätt i gråzonen och denna kvalitativa studie bidrar till att öka den teoretiska kunskapen om gråzonsavskräckning och bidrar till utvecklingen av strategiska koncept för att verka avskräckande även mot hybridhot i gråzonen, s.k. gråzonsavskräckning.</p> <p>Nyckelord: Avskräckning, Gråzon, Gråzonsavskräckning, Hybridkrigföring, Hybridhot, Resiliens</p>		

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	3
1.1 <i>PROBLEMFÖRMULERING OCH SYFTE.....</i>	3
1.1.1 Forskningsfråga.....	5
1.2 <i>AVGRÄNSNINGAR.....</i>	5
1.3 <i>CENTRALA BEGREPP.....</i>	5
1.3.1 Avskräckning.....	6
1.3.2 Gråzon, hybrida medel och hybridkrigföring.....	7
1.4 <i>DISPOSITION.....</i>	7
2. FORSKNINGSÖVERSIKT.....	9
2.1 <i>TIDIGARE FORSKNING.....</i>	9
2.1.1 Avskräckning under kalla kriget och kärnvapen.....	9
2.1.2 Konventionell avskräckning.....	10
2.1.3 Avskräckningens nutida utmaningar, problem och möjligheter.....	11
2.1.4 Avskräckning och nya hot.....	13
2.1.5 Avskräckning och gråzon.....	15
2.2 <i>STUDIENS FORSKNINGSBIDRAG.....</i>	16
3. FORSKNINGSDESIGN.....	18
3.1 <i>GENERELLT OM STUDIENS DESIGN.....</i>	18
3.2 <i>TEORI.....</i>	18
3.2.1 Teori om avskräckning i gråzonen.....	18
3.2.2 Gråzon och salamtaktik.....	20
3.2.3 Gråzonsavskräckning.....	21
3.2.4 Teoretiskt ramverk.....	23
3.3 <i>METOD.....</i>	23
3.3.1 Generellt om metoden.....	24
3.3.2 Val av analysenheter.....	24
3.3.3 Tematisk analys.....	26
3.3.4 Empiriskt material och källkritik.....	27
3.3.5 Tillvägagångssätt.....	28
3.3.6 Validitet och reliabilitet.....	29
3.3.7 Operationalisering.....	30
3.4 <i>SAMMANFATTNING AV STUDIENS FORSKNINGSDESIGN.....</i>	32
4. ANALYSRESULTAT.....	33
4.1 <i>TEMA 1 FÖRNEKA OCH BESTRAFFA.....</i>	33
4.1.1 Förneka och bestraffa - Sverige.....	33
4.1.2 Förneka och bestraffa - Ukraina.....	34
4.2 <i>TEMA 2 TOTALFÖRSVAR.....</i>	36
4.2.1 Totalförsvar - Sverige.....	36
4.2.2 Totalförsvar - Ukraina.....	37

4.3	<i>TEMA 3 ESKALATION</i>	38
4.3.1	Eskalation - Sverige.....	38
4.3.2	Eskalation - Ukraina.....	40
4.4	<i>NYTT TEMA - RESILIENS</i>	41
4.5	<i>SAMMANSTÄLLNING AV ANALYSRESULTATET</i>	43
5.	DISKUSSION	44
5.1	<i>STUDIENS SYFTE</i>	44
5.2	<i>DISKUSSION OM RESULTATET MED SLUTSATSER</i>	44
5.2.1	Förneka och bestraffa	45
5.2.2	Totalförsvaret.....	46
5.2.3	Eskalation	47
5.2.4	Svar på forskningsfrågan	48
5.3	<i>TEORIUTVECKLING</i>	50
5.3.1	Resiliens – Förneka & Bestraffa.....	52
5.3.2	Resiliens – Totalförsvaret.....	52
5.3.3	Resiliens – Eskalation.....	52
5.3.4	Sammanfattning teoriutveckling	53
5.4	<i>METODDISKUSSION</i>	53
5.4.1	Alternativa metoder.....	54
5.5	<i>FORTSATT FORSKNING</i>	55
	REFERENSER	56

Figur- och tabellförteckning

Figur 1. Teoretiskt ramverk.	23
Figur 2. Forskningsdesign.....	32
Figur 3. Sammanställning analysresultat.....	43
Figur 4. Utvecklat ramverk för gråzonsavskräckning.....	51
Tabell 1 Tillvägagångssätt tematisk textanalys.....	28

1. Inledning

Under de senaste åren har nya säkerhetshot, s.k. hybridhot, uppmärksammas. Genom en kombination av medel kan hybridhot användas för att störa ett samhälles funktionalitet och påverka dess demokratiska processer och integritet i fred, höjd beredskap eller i krig. Metoderna kännetecknas av svårigheten att tydligt identifiera en statsaktör bakom medlen. Militära medel kan ingå i metoden men döljs ofta genom nyttjande av ombud eller förnekbarhet. Teknikberoende och digitalisering medför sårbarheter som kan utnyttjas när dessa medel blir komponenter i en civil och normal samhällsverksamhet. När ett samhälle påverkas på detta sätt är det inte uppenbart att händelser som skador på infrastruktur, störningar på logistikkedjor eller en gradvis försämring av andra samhällsfunktioner, utgör handlingar från en antagonist. Parallellt med detta kan påverkansoperationer genomföras som inte alltid med lätthet kan skiljas från en normal och tillåten demokratisk process och opinionsbildning (Regeringen, 2020, ss. 61-62). På detta sätt beskriver Sveriges regering hybridhot. Sverige har identifierat hybridhot som en del av en gemensam hotbild i sitt närområde. Ukraina är ett land som har upplevt effekterna av att sådana hot har realiserats genom en pågående konflikt med Ryssland. Denna konflikt kännetecknas av att ha rört sig i gråzonen mellan krig och fred med hybridkrigföring (Takacs, 2017, ss. 2-3). Stater i Rysslands närområde utsätts på olika sätt för denna form av gråzonsproblematik. Sverige upplever inte lika allvarliga problem som Ukraina, men likväl utspelar sig händelser som utgör hot mot Sverige. Dessa breda och alltmer komplexa hot utmanar traditionella uppfattningar om konflikters karaktär och gränser mellan krig och fred, fysiska domäner och cyber, samt civilt och militärt (Försvarsmakten, 2021, s. 34). Denna studie studerar avskräckning inom ramen för denna aktuella hotbild och undersöker om strategier för gråzonsavskräckning kan förklara varför omfattningen av gråzonsproblematik varierar mellan olika stater.

1.1 Problemformulering och syfte

Dessa nya säkerhetshot från en motståndare som med hybrida medel opererar i gråzonen mellan fred och krig kan skapa utmaningar för stater som förlitar sig på traditionella avskräckningsstrategier i syfte att verka krigsavhållande. Teorier om avskräckning domineras nämligen av ett rationellt tänkande med utgångspunkter i nukleära eller konventionella konflikter (Morgan, 2012). Detta kan innebära att stater som har förlitat sig på traditionella avskräckningsteorier kan tillämpa avskräckningsstrategier som är felaktigt dimensionerade för att avskräcka en motståndare som inte utgår från samma rationella synsätt avseende krig, fred

och konflikt utan istället utnyttjar gråzonen mellan dessa. Krig och krigföring har förändrats under de senaste åren och politiska och militära målsättningar har kunnat uppnås utan att stater förklarar krig. Detta har skett genom en kombination av civila och militära maktmedel tillsammans med kombinerade metoder under gränsen för väpnad konflikt och inom gråzonen (Banasić, 2016). Nya domäner som cyber, rymd och informationsarenan har blivit arenor för krigföring men ännu inte i tillräcklig omfattning blivit en del av staters avskräckningsstrategier. Grundpelarna- d.v.s. *öppenhet* och *kommunikation*- i de avskräckningsteorier som lanserades av Schelling (1963) och förstärktes med -*förmåga* och *trovärdighet* - av Williams (1987) och Stone (2012) får en otydlig roll i den hybrida krigföringens dolda uppträdande, hybrida metoder och otydliga agendor i gråzonen. Det militära maktmedlets roll blir diffust, då teorier om nukleär eller konventionell avskräckning utformade under det kalla kriget inte omhändertar denna nutida problematik i tillräcklig omfattning (Matisek, 2017). Studiens forskningsöversikt visar att ytterst få teorier finns som skapar koncept för gråzonsavskräckning.

I likhet med andra länder i Östersjöregionen och i Rysslands närområde betraktar Sverige och Ukraina Ryssland som en motståndare som har påvisats nå målsättningar genom strategier och operationer som utförs i gråzonen (Rostoks, 2019, ss. 1-3). I respektive stats strategiska styrdokument beskriver Sverige och Ukraina liknande hotbilder och utmaningar inom ramen för rysk hybridkrigföring och hotprojicering (Regeringskansliet, 2017; National Security and Defense Council of Ukraine, 2020). Däremot skiljer sig dessa staters uppfattningar om intensiteten och nivån av gråzonsrelaterade problem. Denna studie undersöker därför de strategier som de båda staterna antagit för att verka avskräckande i gråzonen. Detta görs genom en kvalitativ studie med en tematisk analys utgåendes från en teori framtagen som ett koncept för gråzonsavskräckning (Takahashi, 2018). Takahashis teori är utvecklad utifrån Japans erfarenheter av gråzonsavskräckning i relation till Kina, en annan stormakt som har visats operera och uppnå målsättningar i gråzonen på ett liknande sätt som Ryssland. Med utgångspunkt i teorin undersöker studien i vilken omfattning som Takahashis element för gråzonsavskräckning återfinns i Sveriges och Ukrainas strategier. Studien undersöker också om andra element än de som presenteras i Takahashis teori utgör incitament för gråzonsavskräckning i de båda staternas strategier.

Syftet med studien är att öka den teoretiska kunskapen om gråzonsavskräckning, samt studera hur strategier som används av stater kan skapa avskräckning mot gråzonshot.

1.1.1 Forskningsfråga

- *Hur kan teori om gråzonsavskräckning förklara varför intensiteten och närvaron av gråzonsproblem skiljer sig åt mellan Ukraina och Sverige?*

För att svara på studiens forskningsfråga används en stödjande frågeställning.

- *Vilka element avseende gråzonsavskräckning återfinns i Ukrainas och Sveriges strategiska styrdokument?*

1.2 Avgränsningar

Denna studies omfång medger inte att alla fenomen, eller komponenter av gråzonsavskräckning som skulle kunna inbegripas i undersökningen, studeras. Därför avgränsas studien till att studera avskräckning utan den inverkan som kärnvapen utövar på teori och staters praktik. Nukleär avskräckning utgör del av forskningsöversikten, men dessa teorier utgör inte en del av studiens teoretiska ramverk och analys. Den regionala närvaron av alliansen Nato och dess påverkan på avskräckning utgör också en avgränsning, vilket innebär att endast icke Natomedlemmar studeras. Vidare avgränsas studien till att undersöka de uttryck för gråzonsavskräckning som inkluderas i Sveriges och Ukrainas nationella säkerhetsstrategier och militärstrategier. Därutöver är studien avgränsad till en samtida regional kontext. Det innebär att studiens empiriska underlag består av de senaste framtagna strategiska styrdokumenterna för respektive analysenhet, antagna mellan 2015–2020. Den teori som utgör grunden för studiens analysramverk publicerades 2018.

1.3 Centrala begrepp

Denna studie studerar avskräckning inom gråzonen och de gråzonshot som uppstår när en stormakt opererar under tröskeln för krig för att uppnå sina strategiska målsättningar gentemot stater i sitt regionala närområde. *Avskräckning* och *gråzon* utgör därmed studiens nyckelbegrepp och bildar tillsammans fenomenet *gråzonsavskräckning* som studien undersöker. Studiens problemformulering adresserar de svårigheter det innebär för en stat att verka avskräckande mot en stormakt som opererar i gråzonen och använder kombinerade metoder med hybrida medel och hybridkrigföring. Därför följer nedan definitioner och resonemang om begreppen avskräckning, gråzon, hybrida medel samt hybridkrigföring. Syftet är att tydliggöra studiens synsätt på dessa begrepp och fenomen och därmed skapa klarhet i hur

den genom att analysera strategiska styrdokument undersöker två staters strategier för gråzonsavskräckning. Definitionerna medger att mönster kan sökas i empirin, även om inte de specifika uttrycken används, vilket minskar risken för brister i analysen.

1.3.1 Avskräckning

I någon mening ger ordet avskräckning en förnimmelse av att det handlar om att få någon annan att bli rädd för någonting man själv har, alternativt att någon annan avstår från en handling p.g.a. rädslan för de konsekvenser som den skulle kunna medföra. I denna studie innebär avskräckning att en part övertygar en annan part om att avstå från fientliga handlingar, oavsett om de är öppna eller dolda. Detta görs genom att angriparen blir förvissad om att antingen målen inte kommer kunna uppnås eller att kostnaden för att försöka blir för stor med avsevärda förluster som följd. Därmed ska linjen som särskiljer fredlig samvaro från konflikt inte korsas (Rostoks, 2019, ss. 20-21). Därutöver ska avskräckning förstås utifrån de två vanligaste och tydligaste skillnaderna mellan avskräckningsstrategierna *deterrence by denial* och *deterrence by punishment*. I denna studie används de svenska översättningarna *förnekande avskräckning* eller *bestraffande avskräckning*. Förnekande ska förstås som att hindra en motståndare från att uppnå sina målsättningar och att kunna verka på det egna territoriet. Bestraffning innebär att motståndaren bestraffas för sina åtgärder med makt, ofta genom vedergällning på den andres territorium (Rostoks, 2019, s. 23). Syftet med avskräckning skiljer sig inte åt när man kombinerar begreppen gråzon och avskräckning till gråzonsavskräckning. Förnekande och bestraffande avskräckning ska förstås på samma sätt även i en gråzon. Däremot skiljer sig medel, metoder och kontexten åt från den traditionella avskräckningen, då bestraffning inte automatiskt innebär vedergällning med vapenmakt. Mål, medel och metoder för gråzonsavskräckning utvecklas och diskuteras djupare i studiens forskningsöversikt, teorikapitel och diskussion.

I de strategiska styrdokument som analyseras i studien använder Ukraina och Sverige något olika uttryck för att beskriva avskräckning. Ukraina använder *deterrence* som översatt betyder avskräckning. Sverige använder också ordet avskräckning, men till övervägande del används omskrivningar som i denna studie tolkas och förstås som avskräckning. Dessa omskrivningar utgörs av avhållande, krigsavhållande, fredsskapande, tröskel och tröskeleffekt. Tröskel och avskräckning är i relaterad forskning närbesläktade och begreppen överlappar varandra. En viktig skillnad är dock att begreppet tröskel också omfattar skeenden som ligger i tiden efter

det att avskräckning har misslyckats. Tröskeln utgör då friktioner som påverkar angriparen negativt (Dalsjö, 2017, s. 15).

1.3.2 Gråzon, hybrida medel och hybridkrigföring

I ett sammanhang av internationella relationer utgörs en gråzon av det otydliga strategiska läge som uppstår när det är oklart om det råder fred eller krig. Ryssland nyttjar hybridkrigföring och hybrida medel för att påverka stater i sitt regionala område i denna gråzon. Denna studie undersöker två staters strategier att verka avskräckande i detta otydliga strategiska läge och dess definition av gråzon och hybridkrigföring baseras på Hoffman (2018). I denna studie definieras gråzonen som otydligheten mellan fred och krig tillsammans med den strategiska osäkerhet det medför. Detta läge medger att bedriva dolda, illegala och icke-traditionell påverkan på andra stater. Denna påverkan inkluderar subversion, störande av ordning, psykologiska operationer, störande av legala processer tillsammans med påverkan på finansiella system inklusive korruption (Hoffman, 2018, s. 36). Inom denna gråzon, med den verksamhet som kan bedrivas där, utövar Ryssland hybridkrigföring som drabbar Ukraina och Sverige olika trots att hotbilden från motståndaren identifieras och beskrivs på liknande sätt. I denna studie definieras hybridkrigföring som en skräddarsydd och sammanslagen krigföring med olika kombinerade medel och metoder inom samma strategiska område som syftar till att uppnå strategiska målsättningar. När medel av militär, icke-militär, konventionell och icke-konventionell karaktär kombineras att verka i gråzonen antar de benämningen hybrida medel (Hoffman, 2018, s. 40).

Studiens utgångspunkt är att Ryssland agerar med hybridkrigföring med hybrida medel i gråzonen och påverkar såväl Ukraina som Sverige. Dessa stater befinner sig alltså i samma strategiska gråzon men upplever olika nivåer av intensitet samt olika närvaro av hot och problem skapade av Ryssland. Med denna utgångspunkt studeras Ukrainas och Sveriges strategiska möjligheter att utöva gråzonsavskräckning.

1.4 Disposition

Studien är indelad i fem huvudkapitel: *Inledning*; *Forskningsöversikt*; *Forskningsdesign*; *Analysresultat*; samt *Diskussion*.

I inledningen har studiens problemformulering, syfte och forskningsfråga presenterats. I kapitlet har även studiens centrala begrepp definierats. Vidare beskrevs och motiverades studiens avgränsningar.

I forskningsöversikten presenteras forskningsläget över den forskning som studien anknyter till. Därutöver beskrivs dess forskningsbidrag vars inom- och utomvetenskapliga relevans motiveras.

Kapitlet forskningsdesign innehåller två större underdelar. Den ena är *Teori* där studiens teoretiska ramverk väljs ut, motiveras, beskrivs, operationaliseras och visualiseras. Den andra är *Metod* där studiens val av metod och ansatser beskrivs och motiveras. Tillvägagångssättet för den tematiska analysen beskrivs utförligt. Kapitlet avslutas med en sammanslagning av studiens teori och metod i en visualisering av forskningsdesignen.

Analysresultatet innehåller en resultatredovisning av analysen av de strategiska styrdokument som undersöks i studien. Resultatet återges som en sammanställning i tabellform, samt genom en redogörelse för vilka teman som har indikerats och hur dessa har indikerats.

I diskussionsavsnittet sammanställs resultatet av analysen, studiens forskningsfråga besvaras och dess innebörd diskuteras. Diskussionen återkopplar också till studiens problemformulering och teori. Därutöver presenteras en reflekterande metoddiskussion om metodens betydelse för resultatet, samt hur resultatet hade påverkats av andra metodologiska val. Kapitlet avslutas med förslag avseende fortsatt forskning.

2. Forskningsöversikt

2.1 Tidigare forskning

I denna forskningsöversikt redogörs inledningsvis för forskningsläget avseende avskräckning ur ett historiskt perspektiv, med utgångspunkt i det kalla kriget och kärnvapenavskräckning. Därefter följer en redogörelse för begreppet konventionell avskräckning, vilket följs av en beskrivning av den nutida debatten om avskräckning och dess utmaningar, problem och möjligheter. Forskningsöversikten fokuserar på nutida problematik med gråzonskonflikt och nya hot. Studien positioneras i forskningsfältet genom att existerande forskning om gråzonsavskräckning och de problem som den medför presenteras. Syftet med forskningsöversikten är, utöver att introducera forskningsläget, även att belysa bristen och avsaknaden av forskning om gråzonsavskräckning.

2.1.1 Avskräckning under kalla kriget och kärnvapen

Morgan (2012) beskriver avskräckning som en gammal praktik, vilken har existerat så länge två parter försökt påverka varandra till ageranden som är mer gynnsamt för den egna parten. Tankesättet är att styrkor och hot om konsekvenser demonstreras i syfte att påverka en aktör att inte anfalla eller att inte utföra andra hotfulla aktiviteter. Detta är i sig tidlöst och har för stater varit en inbäddad del i säkerhetsstrategier tillsammans med andra medel och metoder. Under mitten av 1900-talet och efter andra världskriget förändrades detta förhållande, då avskräckning fick en mer dominerande roll i staters säkerhetsstrategier på grund av ny teknik och utveckling av nukleära vapen (Morgan, 2012, s. 86). Fenomenet avskräckning är alltså närvarande oavsett om man studerar historiska slag, de båda världskrigen, eller nutida hybridkrigföring.

Under det kalla kriget hamnade kärnvapen i centrum. Därför fokuserade forskningen om avskräckning på kärnvapen och förmågan att kraftfullt skada eller förintna sin motståndare. Inom detta forskningsfält är kunskapen stor, då flera större och kända verk finns på området. Under denna tid indelades avskräckningen i två grova kategorier som fortfarande är gällande och som också är en av utgångspunkterna i denna studie för gråzonsavskräckning. Dessa kategorier är *förnekande* och *bestraffande avskräckning*. Bestraffande innebar tidigare oundvikligen vedergällning med kärnvapen (Snyder, 1961, ss. 14-16). Bestraffande avskräckning har sedan utvecklats till att involvera andra medel än kärnvapen. Schelling (1963, 2008) har skrivit flera böcker om strategi och avskräckning. *The strategy of conflict* och *Arms and influence* författades under 60-talet och påverkades av dåtidens säkerhetspolitiska läge, med kärnvapen

som det huvudsakliga medlet i staters avskräckningsstrategier. Men Schelling sätter också fingret på några generella punkter som tillsammans bildar kärnan i avskräckning. Schelling belyser vikten av att, direkt eller indirekt, förhandla (*bargain*) och därigenom kommunicera var den egna gränsen går innan makt används för att uppnå sina mål (Schelling, 1963, ss. 53-54). Schelling beskriver vidare det han kallar för våldsdiplomati (*diplomacy of violence*). Utöver vikten av kommunikation och förhandling belyser han också vikten av att eventuella eftergifter från den ena parten medför garantier om avhållsamhet av ställda hot från den andra (Schelling, 2008 [1966], ss. 5-7). Det är tydligt att Schelling menar att öppenhet, förhandling och kommunikation är centrala element inom avskräckning.

Forskning om avskräckning vidareutvecklades under det kalla kriget, men utan några större förändringar för begreppet eller fenomenet. Williams (1987) redovisar ett koncept för hur avskräckning kan förstås och utgöra grunden i en säkerhetsstrategi i generella termer, även om studien gjordes inom ramen för kärnvapenavskräckning. Konceptets tre bärande element är *kommunikation*, *förmåga* och *trovärdighet*. Elementen känns igen från tidigare forskning och följer alltjämt med i fortsatt forskning om avskräckning (Baylis, Booth, Garnett, & Williams, 1987, ss. 117-121).

2.1.2 Konventionell avskräckning

Att forskare började studera avskräckning ur ett konventionellt perspektiv beror på att kärnvapnens relevans redan då kunde ifrågasättas utifrån resonemangen avseende den politiska viljan att faktiskt använda dessa. Dessutom inbegrep konflikter och krig stater som inte förfogade över kärnvapen, vilket skapade behov av relevant forskning om konventionell avskräckning. Mearsheimer (1983) studerar flera utfall av konventionell avskräckning i olika konflikter. Hans studie utgår från avskräckning i direkt relation till strategi (Mearsheimer, 1983, s. 7). Han för resonemang om kostnad och risk kontra fördel med en strategi. Han belyser också distinktionen mellan förnekande och bestraffande avskräckning och menar att den är giltig även vid konventionell avskräckning. Konventionell avskräckning placeras i första hand inom ramen för förnekande men utesluter inte element av bestraffning (Mearsheimer, 1983, s. 14). Slutsatsen och centrala delar av hans teori är att risken att hamna i ett utnöttningskrig avskräcker och möjligheterna till snabb och begränsad måluppfyllnad eftersträvas. Det senare benämner han som begränsade mål (*Limited aims*). Strategin går ut på att snabbt och överraskande genomföra en manöver som undviker en stor konflikt men samtidigt uppnår en del av målsättningen - exempelvis att annektera delar av motståndarens territorium. Därefter innebär

strategin att övergå från offensiv till defensiv, vara beredd på en motreaktion, och samtidigt signalera att det nu är upp till motståndaren att i så fall eskalera situationen och riskera utnötningskriget (Mearsheimer, 1983, ss. 52-53). Hans forskning belyser avskräckning utifrån båda parternas perspektiv av en konflikt och studerar därmed den dynamik som uppstår när avskräckning relaterar till strategi och snabbt skiftar fokus beroende på konfliktens utveckling.

2.1.3 Avskräckningens nutida utmaningar, problem och möjligheter

Freedman (2004) utvecklar avskräckningen från kalla krigets resonemang via konventionell avskräckning till ett modernare synsätt. Freedman menar att avskräckning har två dimensioner. Den ena är kognitiv, alltså hur den uppfattas. Den andra är hur avskräckning är ett fundament i en strategi. Den kognitiva dimensionen är intressant när man utgår från den avskräcktes perspektiv. Vissa tänkta alternativ väljs alltså bort för att man räds konsekvenserna om man försöker sig på dessa. Detta trots att man ser möjligheter, fördömer den andres agerande eller upplever oroligheter. Efter ett tag försvinner de ursprungliga alternativen från tanken och de glöms helt enkelt bort vilket principiellt innebär att avskräckning alltid är närvarande (Freedman, 2004, ss. 30-31). Freedman antar ett amerikanskt perspektiv och studerar nya hot, exempelvis terrorattackerna i New York 11 september 2001. Han för resonemang om hur avskräckning kan utvecklas från strategier med kärnvapenbalans, med hot om förintelse, till att fungera i andra typer av konflikter och att avskräcka andra typer av hot. Tilltron till avskräckning sjönk avsevärt i USA efter bl.a. terrorattackerna 2001 och nya strategier utarbetades. Bush-administrationen införde strategin med förebyggande åtgärder och förebyggande attack (*pre-emption*) (Freedman, 2004, ss. 1-2). Med förändrade strategier och ett minskat förtroende för avskräckning förespråkar Freedman att avskräckning ska ses ur två perspektiv, normbaserat och intressebaserat. Avskräckning fungerar i större omfattning om parterna har liknande normbaserade värderingar som de underbygger sina rationella beslut på i syfte att uppnå sina intressen. Vidare menar Freedman på grund av just olika normer och värderingar mellan olika aktörer ska inte avskräckning vara en dominerande del av en stats säkerhetsstrategi utan återigen vara en del av säkerhetsstrategin tillsammans med andra delar (Freedman, 2004, ss. 4-5). Freedman publicerade *Deterrence* 2004 och bidrog till att debatten inom forskningen om avskräckningens möjligheter och begränsningar efter det kalla kriget kom igång på allvar. Fokus för vad som ska avskräckas ändrades från fullskaligt strategiskt krig till mindre provokationer - från hot mot en själv till hot mot allierade och från specifika hot till alla hot (Freedman, 2004, s. 14). Freedman kunde inte gärna förutspå framtiden och de komplexa

konflikter som har förevarit under senare delen av 2010-talet, men hans resonemang om avskräckningens utmaningar ligger väl i linje med problematiken i dessa.

Vissa grundelement från kalla krigets avskräckning kvarstår i samtida forskning. Forskare tycks vara överens om att avskräckning kan behöva anpassas och förändras till det nutida omvärldsläget, men få har tagit fram nya koncept eller teorier på vad det i så fall skulle innebära. Trovärdighet tydliggörs som en faktor som påverkar möjligheten att lyckas med avskräckning. Detta gäller avskräckning generellt, med eller utan kärnvapen, och är lika giltigt nu som under kalla kriget. Trovärdighet är dock ett vagt och svårdefinierat begrepp. Wirtz (2018) menar att om man jämför nukleär och konventionell avskräckning talar den förra för sig själv vilket inte kan sägas om den senare. Detta innebär att trovärdigheten är svårare att uppnå konventionellt än nukleärt och konventionell avskräckning kan därmed kritiseras. Då blir snarare förmågan att kommunicera sin avskräckning viktigare för trovärdigheten än själva systemen och vapnen i sig. Det är i slutändan så att trovärdigheten avgörs av den andra parten och inte av den egna (Wirtz, 2018, s. 59). Dessa resonemang liknar de som Stone (2012) också för. Han argumenterar också för att förändring behövs och att trovärdighet är en faktor som måste uppnås vid konventionell avskräckning. Han delar in trovärdigheten i tre olika delar. Dessa är politisk vilja, tekniknivå och kommunikation (Stone, 2012, s. 110). Dessa tre forskares resonemang under senare delen av 2000-talet liknar till stora delar det som andra forskare skrev angående avskräckning redan under 1980-talet trots att kalla kriget då fortfarande pågick och att nukleär avskräckning var det som de flesta forskare studerade.

Vad avskräckning är; hur den uppfattas; hur den kommuniceras samt om den är trovärdig debatteras alltså mellan olika forskare och denna debatt har pågått under lång tid. Förvirringen som uppstod när kalla kriget avslutades är på väg att släppa och många forskare tycks vara överens om att avskräckning behöver studeras på ett nytt sätt och i relation till ett förändrat omvärldsläge. Stone (2012) och Morgan (2012) tar med sig grundläggande element från Mearsheimer (1983) och Williams (1987) när de påstår att avskräckningsteori behöver anpassas och uppdateras. Men vilket omvärldsläge är det som avses? Vad är det som måste förnyas? Stone menar att avskräckning ska sättas i relation till ”skurkstater” och icke-statliga aktörer medan Morgan förhåller sig till en förändring utifrån kärnvapens minskande relevans tillsammans med nya hotbilder som exempelvis cyberkrigföring tillsammans med andra asymmetriska hot (Stone, 2012, s. 108) (Morgan, 2012, ss. 85,100). Dessa resonemang stödjer denna studie genom att de underbygger problematiken med gråzonen och att kunna verka med förnekande och bestraffande avskräckning under tröskeln för krig och väpnad konflikt.

2.1.4 Avskräckning och nya hot

Historiska sätt att betrakta krig, världskrig eller gråzonskonflikt förändrar inte fenomenet avskräckning. För att förstå vad Morgan (2012) och Stone (2012) eftersträvar avseende avskräckning kan en jämförelse göras med vad andra forskare har kommit fram till om nutida hot och konflikter och därmed sätta detta i relation till avskräckning. Banasik (2016) redovisar exempel av fall där stater, när så är möjligt, försöker nå politiska målsättningar utan att öppet visa vad man gör. Ett beskrivande citat är följande.

Experiences of the last couple of years indicate that political objectives are increasingly achieved without official declarations of war. Armed forces are used in untraditional ways and the so-called substitute troops begin to play an increasingly bigger part. (Banasik, 2016, s. 37)

Den typ av konflikt som Banasik beskriver överensstämmer inte med de teorier om krigföring och konflikter som avskräckningsforskning till stora delar har utgått ifrån. Oavsett om benämningen är okonventionell-, hybrid-, asymmetrisk-, eller irreguljär krigföring ligger dess praktik före den teoretiska utvecklingen (Banasik, 2016, s. 44). I kontrast till Banasik hävdar andra forskare att det inte är någon skillnad på denna typ av konflikt och krigföring och den traditionella synen på krigföring. Käihkö (2016) utmanar forskare som Banasik och påstår att alla krig innehåller element av asymmetri, konventionella och icke-konventionella metoder samt ett visst mått av irreguljära inslag och slår fast att all krigföring därför är hybrid av sin natur. Därav kan värdet av begreppet hybridkrigföring diskuteras (Käihkö, 2016, s. 637). Att det pågår en debatt om hur krig och krigföring ska förstås ur en modern kontext skapar utmaningar för studier om avskräckning. Detta gäller inte minst för denna studie som har som ambition att studera gråzonsavskräckning i relation till en stormakt som nyttjar hybridkrigföring. Men konflikter på olika platser i världen har utspelat sig just på det sättet som Banasik beskriver och i någon mening har inte avskräckning i dessa fall fungerat. Därav aktualiseras behovet av att studera gråzonsavskräckning. Hoffman (2009, 2018) har studerat problematiken med gråzon och hybridkrigföring. Han utgår från USA:s perspektiv och menar att konflikter i gråzonen fortsatt kommer vara utmaningar som kräver anpassningar för att kunna hanteras. Han exemplifierar gråzonsagerande och hybridkrigföring med Kinas agerande i Sydkinesiska sjön samt Rysslands agerande i Ukraina, och menar att USA saknar en grundläggande taxonomi för den här typen av konflikter och dess motåtgärder. Det är svårt att beskriva krig och att definiera den typ av konflikt som återfinns under tröskeln för det traditionella synsättet av konventionellt krig och i vissa delar långt under tröskeln för krig. Detta

skapar stora utmaningar. Men det är denna typ av tvetydiga och komplexa hot som behöver omhändertas (Hoffman, 2018, s. 31).

Det finns forskare som har tagit sig an problematiken med avskräckning i den komplexa omvärld som nu råder. Morgan, Wirtz och Paul (2009) beskriver i *Complex Deterrence: Strategy in the global age* avskräckning i relation till olika konflikter, aktörer och hot. I likhet med Mearsheimer (1983) betraktar de avskräckning som en funktion av vald strategi. Grundelementen öppenhet, trovärdighet och kommunikation kvarstår och författarna menar att dessa är giltiga oavsett i vilken form som avskräckning och strategin uttrycks (Paul, 2009, s. 3). Vidare studeras avskräckning med utgångspunkt i rationalitet i en värld där alla aktörer inte är rationella ur ett teoretiskt perspektiv. Risk, kostnad och fördel ses inte på samma sätt bland icke-statliga aktörer, ”skurkstater” eller andra icke-rationella motståndare (Stein, 2009, s. 58). I forskningen studeras även nukleär avskräckning i en nutida kontext, men för att anknyta till problemformuleringen i detta arbete studeras avskräckning i asymmetriska konflikter och uttrycket okonventionell avskräckning används för att beskriva hur den svage kan avskräcka den starke (Arreguín-Toft, 2009, s. 204). Slutsatserna är att avskräckning fortsatt är en del av staters säkerhetsstrategi. Betydelsen av avskräckning har inte minskat i jämförelse med under kalla kriget men däremot har stora förändringar skett i praktiserandet. Teori som skapades för över 50 år sedan kunde knappast förutse utvecklingen till dagens komplexa säkerhetsläge, men många teoretiska utgångspunkter är alltjämt giltiga även om många element i praktiken har förändrats (Wirtz, 2009, s. 321).

Europeisk avskräckning i förhållande till Ryssland studeras i *Deterring Russia in Europe: Defence strategies for neighbouring states* publicerad 2019. Den ena delen beskriver och utvecklar koncept för nutida avskräckningsstrategier. Den andra delen består av fallstudier av tio länders nutida avskräckning mot Ryssland. De länder som studeras är Sverige, Norge, Finland, Estland, Litauen, Belarus, Polen, Tyskland och Rumänien. Det intressanta med bokens första del är att författarna föreslår flera konceptuella utvecklingssteg för avskräckningsteori. Bland annat presenteras en översikt av avskräckningsteorier publicerade under det kalla kriget i en jämförelse med nutida hybridkrig. Därutöver lanserar författarna totalförsvar som en nutida avskräckningsstrategi. Vissa större skillnader mellan samtida avskräckning jämfört med historisk avskräckning belyses ur perspektivet hybridkrigföring. Essensen i fenomenet avskräckning har inte ändrats, men till skillnad från förr behöver stater beakta den minskade betydelsen av kärnvapen, problemet med dolda agendor och dolt agerande samt de icke-militära aspekterna av avskräckning (Rostoks, 2019, s. 29). Ett sätt att hantera dessa problem föreslås

vara totalförsvaret som avskräckningsstrategi. Genom att kombinera de militära, civila, psykologiska och informationsarens dimensioner studeras effekten för avskräckning. Totalförsvaret förespråkas fungera som en säkerhetsstrategi eftersom den skulle fungera i det otydliga gränslandet mellan fred och krig och när en angripare använder en integrering av militära och civila medel för att uppnå politiska och militära målsättningar (Berzina, 2019, s. 71). Totalförsvaret som avskräckning ska ses i första hand som avskräckning genom förnekande, men utesluter inte avskräckning genom bestraffning (Berzina, 2019, s. 82).

2.1.5 Avskräckning och gråzon

Forskningsfältet om avskräckning som fokuserar på en gråzonkontext är smalare än övrig forskning om avskräckning. Den uppbyggda kunskapen handlar om avskräckning innan och under mellanstatliga konflikter där synen på krig och krigföring inte har utgått från tankar om hybridkrigföring. Detta accentueras då stormakter utnyttjar hybridkrigföring som en delmängd för att nå sina politiska målsättningar. Det finns däremot mycket forskning om avskräckning och hybridkrigföring med gråzonsproblem var för sig. Det är relationen och mötet mellan dessa två som inte är studerat i någon större omfattning. Forskningsfältet är i detta avseende smalt och endast ett fåtal forskare har studerat avskräckning inom ramen för konflikter i en gråzon. De benämningar som har använts är *Gray-zone deterrence* eller *Gray deterrence*. I denna studie används gråzonsavskräckning som svensk översättningen.

Matisek (2017) använder benämningen *Gray deterrence* i en forskning som syftar till att förklara vilka begränsningar tidigare teorier har för nutidens konflikter. Forskningen utgår från USA:s behov av avskräckning och Matisek menar att den framväxta informationsdimensionen har inverkat stort på möjligheterna till avskräckning. Internet tillsammans med sociala medier och portabla elektroniska enheter skapar osäkerheter avseende möjligheten att kontrollera narrativet. Tillsammans med globaliseringen generellt skapar detta stora problem för avskräckning (Matisek, 2017, s. 11). Allt fler konflikter sker i gråzonen och att förstå olika nyanser av grått i gråzonen kommer stödja möjligheten att förstå avskräckning i gråzonen. Teorier som på ett allomfattande sätt omhändertar detta saknas. Gråzonsavskräckning behöver utvecklas ordentligt som begrepp, men Matisek menar att det ska förstås som diverse kreativa åtgärder, alltifrån informationsoperationer till väl avvägda beslut om användandet av militärt våld, för att avskräcka grå motståndare. Meningen är att den här typen av avskräckning ska påverka motståndarens analys över risk, kostnad och fördel, precis som annan avskräckning, men fokus ska vara på den politiska och informationsdimension snarare än direkt militärt våld.

Problematiken ligger i att aktörer i gråzonen inte alltid följer internationella lagar och normer vilket staten som försöker avskräcka måste göra (Matisek, 2017, s. 14).

Ytterligare en forskare utvecklar ett koncept för gråzonsavskräckning. Till skillnad från Matisek studerar Sugio Takahashi gråzonsavskräckning genom en fallstudie av Japans erfarenheter i förhållande till en stormakts agerande i gråzonen, nämligen Kina. Takahashis forskning från 2018 uppvisar likheter med den tidigare beskrivna *Deterring Russia in Europe: Defence strategies for neighbouring states* från 2019. Dessa studier undersöker avskräckning i perspektivet att en stormakt agerar i sitt närområde, samt hur närbelägna stater kan bemöta detta genom olika avskräckningsstrategier. Takahashi menar att det är behäftat med stora intellektuella utmaningar att utveckla teoretiska koncept avseende avskräckning i gråzonen. Detta beror på att angriparen utnyttjar de hål som uppstår i en stats ordinarie avskräckning genom att operera i gråzonen. Genom detta agerande kan angriparen omfatta eller krypa under de avskräckande åtgärder som den angripne staten har statuerat utgåendes från tidigare teorier om avskräckning (Takahashi, 2018, s. 797). Trots detta utvecklar Takahashi ett nytt teoretiskt koncept för gråzonsavskräckning. Konceptet innehåller tre större element. För det första behöver en stat ha en mångfacetterad avskräckningsstrategi. Avskräckning genom förnekande ska därför kombineras med avskräckning genom bestraffning och på så sätt både kunna förneka en motståndare men samtidigt kunna bestraffa om angriparen trots förnekande fortsätter gråzonsoperationerna (Takahashi, 2018, s. 799). För det andra behöver staten mobilisera alla statliga resurser, som ett slags totalförsvaret, och genom fungerande samverkan mellan dessa kunna möta en angripare som nyttjar hybrida medel och metoder (Takahashi, 2018, ss. 799-800). För det tredje ska staten aldrig stänga möjligheten till eskalation. Eftersom angriparen opererar i gråzonen och sannolikt vill hålla sig dold och hålla konflikten under gränsen för väpnad konflikt skulle en eskalation av konflikten högre upp på konfliktskalan eller genom att involvera fler parter verka avskräckande för angriparen (Takahashi, 2018, s. 800).

2.2 Studiens forskningsbidrag

Konflikter i gråzonen har passerat, pågår och kommer högst sannolikt förekomma även framgent. Att studera och utveckla former för fungerande avskräckning även inom ramen gråzonen är därför relevant. Forskningsöversikten visar att det finns utrymme för ytterligare forskning avseende denna problematik då den nutida forskningen är smal och kunskapen inte kan påstås vara hög inom gråzonsavskräckning. Å andra sidan finns en stor mängd forskning om avskräckning från kalla kriget med nukleära och konventionella utgångspunkter vilket

innebär att det finns en bred teoretisk grund att utgå ifrån. Detta skapar dock problem då all forskning inom fältet inte har omhändertagits i forskningsöversikten och risken finns att den identifierade forskningsluckan inte är lika bred som denna studie gör gällande. Därutöver finns det mycket forskning om krig, konflikter, nya hot i nya domäner tillsammans med gråzonsproblematik vilket skapar möjligheten att, i denna studie, empiriskt undersöka hur avskräckning kan fungera i en nutida och komplex omvärld. Sammantaget placeras denna studie i forskningsfältet av strategiska studier där stormakter manövrerar inom gråzonen för att nå sina målsättningar gentemot stater i sitt omedelbara närområde. Kina och Ryssland har visats nyttja denna form av strategi i nutid och många stater upplever troligen gråzonsproblematik i sitt närområde och i regionen. Denna studie bidrar till den inomvetenskapliga kunskapen om avskräckningsteoriernas styrkor, svagheter och möjliga koncept inom ramen för gråzonskonflikt. Utomvetenskapligt bidrar studien till att skapa praktiska förutsättningar till att förklara hur avskräckningsstrategier används och kan utformas för att verka avskräckande i gråzonen och därmed utgöra grund för gråzonsavskräckning.

3. Forskningsdesign

I detta kapitel beskrivs inledningsvis studiens design följt av en redogörelse för Takahashis teori som utgör studiens teoretiska utgångspunkter. Därefter beskrivs studiens metod tematisk analys, varefter teorins tematiseringar operationaliseras inför analysen. Slutligen diskuteras studiens validitet och reliabilitet.

3.1 Generellt om studiens design

Det finns flera möjliga forskningsdesigner att välja mellan vid ett upplägg av en vetenskaplig studie. I denna studie avser designen teori i kombination med vald metod. Beskrivningen av designen syftar till att visualisera hela studien och ska ses som en logisk bild över undersökningens genomförande (Rienecker & Jorgensen, 2017, s. 174).

I ett första skede måste forskaren skilja på de olika ansatser som kan utgöra utgångspunkter för studien. Forskning skiljer på kvantitativa och kvalitativa metoder. Denna studie är kvalitativ, då den undersöker komplexa mekanismer som avskräckning och staters strategier och har som ambition att förklara. En kvalitativ textanalys av strategiska dokument lämpar sig bättre jämfört med att kvantitativt studera samma fråga. Kvalitativa metoder är baserade på analys av hur och varför och kan gå mer på djupet av ett fenomen än kvantitativa metoder (Rienecker & Jorgensen, 2017, ss. 173-174). Studier kan vara beskrivande eller förklarande. Detta är en förklarande studie som prövar Takahashis teori avseende gråzonsavskräckning med avsikt att förklara ett varierande utfall mellan två stater. Studien är teoriprovande och har teorin i centrum med målsättning att undersöka huruvida teorin är giltig även för de fall som inte ingår i undersökningen (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Towns, & Wängnerud, 2017, ss. 88-89).

3.2 Teori

3.2.1 Teori om avskräckning i gråzonen

För att genomföra analysen skapas ett teoretiskt ramverk utgåendes från Sugio Takahashi (2018) konceptuella teori redovisad i artikeln *Development of gray-zone deterrence: concept building and lessons from Japan's experience*. De grundläggande delarna är beskrivna tidigare i forskningsöversikten och nedan sker en fördjupad redovisning av teorin. Denna studie studerar avskräckning i en nutida kontext i relation till ny krigföring och behöver därför ett teoretiskt ramverk som tar höjd för den förändrade och komplexa omvärld som nu är rådande samtidigt

som det vilar på existerande forskning om avskräckning. Därför används Takahashis koncept i studiens analys.

Som visades i forskningsöversikten är forskningsläget avseende avskräckning i gråzonen begränsat. Teorier om avskräckning har förändrats över tiden, även om tidlösa grundläggande element om trovärdighet, öppenhet och kommunikation kvarstår. Förändringen består snarare i hur omvärlden har blivit mer komplex och säkerhetsmässig svårare att analysera vilket ställer krav på avskräckningsteorier. Avskräckningsteorier kritiseras generellt för att de utgår från ett alltför rationellt beslutsfattande vilket inte alltid utgör verkligheten för beslutsfattare. Å andra sidan menade Schelling redan på 1960-talet att irrationalitet, osäkerhet och oförutsägbarhet i en parts agerande stärkte avskräckningen (Schelling, 2008 [1966], ss. 96-97). Det finns alltså relevans i både äldre och nyare teorier om avskräckning för att studera nutida fenomen.

Takahashi redovisar utmaningarna för avskräckningsteorier när det förändrade säkerhetsläget bl.a. består av stormakter som försöker utöka sina territorier eller kontroll i sin intressesfär genom att stegvis manövrera under gränsen för väpnad konflikt och utan att i första hand tillgripa våld. Exempel på denna typ av försök till förändring av status quo finns i Östkinesiska sjön, Syd kinesiska sjön och i östra Europa. Den allmänna benämningen på dessa exempel är gråzonskonflikt och hybridkrigföring (Takahashi, 2018, s. 787). Avskräckningsteori har tidigare ofta ignorerat dessa situationer och istället studerat konflikter över gränsen för krig och därmed fokuserat på en svart och vit situation snarare än grå situation som präglas av ett oklart läge mellan fred och krig. För att hantera dessa nya situationer menar Takahashi att det behövs nya konceptuella ramverk inom avskräckningsteori (Takahashi, 2018, s. 788).

Takahashi utgår från när avskräckning har misslyckats och menar att det finns flera olika förklaringar för det. Det finns två något enklare och mer rationella skäl till misslyckad avskräckning. Det ena är att den avskräckande staten helt enkelt underpresterar i sin avskräckning och inte är trovärdig alternativt saknar tillräcklig förmåga för att avskräcka. Det andra är när säkerhetsdilemma med en osäker stabilitet och strategisk obalans uppstår. Detta riskerar att skapa en maktkamp som för parterna närmare en konflikt än tvärtom. Båda parter kan då inse att de kan vinna över den andra om de slår till först samtidigt som de tror att om de inte slår till först kommer den andra parten att göra det. I båda dessa ovanstående fall misslyckas avskräckning. Problemet som Takahashi menar måste omhändertas är inte dessa två fall av misslyckad avskräckning utan tre andra kryphål eller glapp som kan uppstå i avskräckning

(*windows of deterrence*). Dessa är fait accompli, begränsat tryck (*limited probe*) och kontrollerat tryck (*controlled pressure*) (Takahashi, 2018, s. 790).

Fait accompli är en situation som uppstår när angriparen mycket snabbt försöker förändra status quo innan den avskräckande parten hinner vidta åtgärder och faktiskt använda de förmågor som avser avskräcka. Om angriparen bedömer att den avskräckande parten inte hinner eller inte kommer att reagera militärt när de väl står inför faktum, kommer angriparen att försöka uppnå sina målsättningar på detta sätt. Begränsat tryck är en situation när angriparen använder nålstick och en stegvis expansion av sitt angrepp för att förstå var den avskräckande partens gräns för att svara militärt går. När denna gräns nås backar angriparen tillbaka något och håller sig strax under gränsen, men lyckas ändå sakta och säkert förändra status quo. Kontrollerat tryck liknar begränsat tryck och är en möjlig uppföljning till denna. Situationen innebär att angriparen efter att ha förstått var gränsen går för att den avskräckande staten svarar militärt ändå fortsätter angreppet, eftersom de bedömer att viljan eller förmågan inte finns i tillräcklig omfattning hos den avskräckande parten att faktiskt möta angreppet. Angreppet fortsätter under kontrollerat tryck och den avskräckande parten inser att kostnaden att svara militärt blir för högt, även om gränsen för den egna avskräckningen har passerat (Takahashi, 2018, s. 796).

Nutida konflikter i gråzonen har på olika sätt utnyttjat dessa kryphål i staters avskräckning. Kinas krypande expansion i Sydkinesiska sjön med ockupering av öar och skär är ett exempel på begränsat och kontrollerat tryck vilket också liknar Kinas agerande i Östkinesiska havet. Detta betyder att gråzonen utnyttjas av angripare i situationer där traditionella tankar om avskräckning inte fungerar. Eftersom angreppen och försöken till förändring av status quo bevisligen sker är avskräckning minst lika viktigt nu som förr men kräver att en ny form av avskräckning utvecklas (Takahashi, 2018, s. 796).

3.2.2 Gråzon och salamitaktik

För att förstå vad det är som gör detta komplicerat och svårt, samt var utmaningen i ett koncept för avskräckning i gråzonen ligger återges problematiken med en salami som pedagogiskt instrument. Denna liknelse användes först av Schelling 1966. Salamin utgör alltså målet för angriparen. Taktiken blir att istället för att ta hela salamin på en gång så skär man flera skivor efter varandra. Detta liknade han vid ett barn som blir tillsagd av sina föräldrar att inte gå ner i vattnet, men som med små steg i taget, slutligen ändå badar eftersom föräldrarna trots förbudet de har satt upp inte uppmärksammar de förändringar som barnet gör och ger eftergifter

efterhand. Schelling menade därför att salamitaktiken med säkerhet därför är uppfunnet av ett barn (Schelling, 2008 [1966], ss. 66-67). I en gråzonskonflikt nyttjas detta av angriparen genom att vidta en åtgärd som kan liknas vid att skära en skiva av salamin och därmed testa den avskräckande partens bestämdhet. En åtgärd skulle kunna vara en kränkning av ett territorium. Sedan förnekar man det eller hävdar att det var oavsiktligt alternativt att det skedde utan tillstånd. Redan här börjar avskräckningen att misslyckas eftersom salamin redan har blivit skuren. Att fortsätta med avskräckning för att förhindra att salamin blir skuren från första början blir därmed meningslös. Den avskräckande parten behöver nu göra två saker. För det första att förhindra att ytterligare en skiva av salamin skärs och för det andra att försöka ta tillbaka den första skivan som blev skuren och uppäten. Men detta innebär aktiva motåtgärder och tvång som inbegriper större svårigheter än vad avskräckning gör från första början (Takahashi, 2018, ss. 798-799). I detta ligger både problematiken med avskräckning och möjligheterna för en angripare i gråzonen. Liknelsen med en salami utgör grunden för att förstå de tre delar som Takahashi menar måste ingå i ett koncept för avskräckning i gråzonen

3.2.3 Gråzonsavskräckning

Konceptet för gråzonsavskräckning består av tre grundläggande delar. Den första är en kombination av avskräckning genom förnekande och avskräckning genom bestraffning. Den andra är att nyttja ett totalförsvar. Den tredje består av möjligheten till eskalation (Takahashi, 2018, ss. 799-800).

Kombinationen av förnekande och bestraffning behövs för att hantera problematiken med salamitaktik. Fundamentet för avskräckningen ska bestå av förnekande eftersom det trots allt handlar om att förneka angriparen möjligheterna att utöka sitt territorium eller intresseområde. Men att bara förlita sig på förnekande kommer i sig inte hindra en angripare från att skära nästa skiva av salamin om man lyckades skära den första. För att motverka detta behöver man en entydig snubbeltråd som markerar att om angriparen överskrider den kommer situationen att eskalera och riskera att övergå till krig. Detta är sannolikt något som angriparen vill undvika eftersom de agerar i gråzonen från första början. En sådan snubbeltråd kan se ut på olika sätt men exempelvis kan gruppering av militär trupp vid gränser eller på en aktuell ö utgöra snubbeltråd. Detta kan dock utnyttjas i angriparens propaganda med påståendet att det är den avskräckande parten som eskalerar situationen och försöker förändra status quo. Därför måste åtgärden med snubbeltråd noggrant understödjas av strategisk kommunikation och i samråd med eventuella allierade och vänligt sinnade grannar. Parallellt med snubbeltråden skapar man

möjlighet till bestraffning. Denna ska inte begränsas till enbart militära medel utan kombineras med diplomatiska och andra allomfattande åtgärder. Detta behövs för att kunna ta tillbaka den första skivan av salamin som skars. Kommunikationen är viktig och budskapet ska bestå i att om angreppet fortsätter riskerar angriparen att den regionala maktbalansen ändras genom samordning av allianser eller andra stater och resultatet blir kostsamt för angriparen. Alternativt att om angriparen fortsätter utlöser det motattacker med militära medel som kan skada och bestraffa (Takahashi, 2018, s. 799).

Totalförsvarsdelen består i att den avskräckande parten ska kunna mobilisera alla statliga organ som behövs för att möta en angripare som agerar med hybrida metoder. Inom detta ligger givetvis avskräckning genom förnekande men där det militära maktmedlet spelar en mindre roll än vad det gör annars i avskräckning. Angriparen nyttjar sannolikt paramilitära enheter och icke-statliga aktörer som exempelvis fiskare, kriminella element eller etniska minoriteter vilket gör att andra statliga organ än militären får en viktigare roll i avskräckning. Detta åstadkoms genom att sannolikheten att lyckas med angreppet minskar om övriga statliga organ än det militära också är starka och kan hantera dessa hot. Att tänka i termer av totalförsvaret blir också viktigt ur ett rättsligt och internationellt perspektiv. Om krig utbryter kan nämligen andra stater och samfund, med stöd av internationell rätt, understödja den angripne parten. Men så länge angreppet stannar i gråzonen och utförs av icke-statliga aktörer så öppnas inte den möjligheten lika tydligt. Den avskräckande parten står därmed ensam eftersom hotet hanteras av andra statliga organ inom exempelvis rättsväsende vilket skapar ett inomstatligt problem snarare än ett regionalt eller internationellt. Att uppvisa ett väl fungerande totalförsvaret, som kan möta och hantera dessa problem, skulle därmed kunna utgöra en del av avskräckning i gråzonen (Takahashi, 2018, ss. 799-800).

Möjligheten till eskalation utgör den tredje delen av avskräckning i gråzonen. Angriparen utför angreppet i gråzonen sannolikt eftersom de anser att ett konventionellt militärt angrepp skulle vara alltför kostsamt på flera sätt. Det finns därför en chans att de avstår angreppet helt och hållet om risken är överhängande att det övergår till väpnad konflikt. Här har tidigare nämnda snubbeltråd en avgörande effekt. Men om den avskräckande parten avstår från eskalerande åtgärder kan angriparen fortsätta angreppet stegvis i gråzonen utan risk för eskalation. Att eskalera kräver dock att man har en robust styrka som kan nå framgång om det övergår till väpnad konflikt. Denna ska få angriparen att inse det ogynnsamma i situationen. Det militära maktmedlet får här en roll som inte kan ersättas av andra statliga organ vilket innebär att en

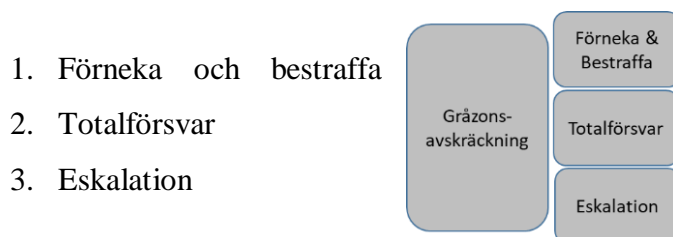
stark krigsduglig militär fortfarande är en stor del av avskräckning i gråzonen (Takahashi, 2018, s. 800)

Sammanfattningsvis består teorin om avskräckning i gråzonen inte av några helt nya element, utan snarare i hur en avskräckande stat på ett kreativt sätt kan kombinera tidigare utgångspunkter för avskräckning till att fungera i en ny kontext.

3.2.4 Teoretiskt ramverk

Att använda en teori som grundar sig i Japans erfarenheter i förhållande till Kina för att studera avskräckning i Rysslands närområde i Europa kan kritiseras. Det finns stora skillnader mellan Japan, Sverige och andra stater i Rysslands närområde. Det är dock inte Japans avskräckningsstrategi i sig som utgör teoretisk ram, utan en teori framtagen genom att studera Japans erfarenheter i förhållande till Kinas hybridkrigföring i gråzonen. Likheterna mellan Kinas gråzonsagerande i syfte att förändra status quo och Rysslands motsvarigheter är stora. Takahashis teori är underbyggd utifrån problematiken med stormakter som agerar i gråzonen, där även Rysslands agerande i östra Europa utgör del av teorins problembild. Därför är det rimligt att med Takahashis koncept för avskräckning i gråzonen, baserad på Japans erfarenheter, studera motsvarande problematik i ett annat geostrategiskt område.

Det teoretiska ramverk som fortsättningsvis används i studien utgörs av Takahashis teori om avskräckning i gråzonen. Det består av tre delar, beskrivna ovan, och benämns enligt följande:

Figur 1. Teoretiskt ramverk.

Dessa tre delar utgör studiens teoretiska teman i den tematiska analysen. Vidare operationalisering av teorin görs i avsnitt 3.3.7 *Operationalisering*.

3.3 Metod

I följande delar återges studiens metodbeskrivning. Inledningsvis motiveras valet av studiens analysenheter. Därefter beskrivs metoden tematisk analys och hur den används i denna studie, med en efterföljande transparent beskrivning av tillvägagångssättet av analysen. Slutligen diskuteras studiens validitet och reliabilitet och studiens teori operationaliseras.

3.3.1 Generellt om metoden

Med utgångspunkt i studiens problemformulering och forskningsfrågor genomförs en tematisk analys av data från utvald empiri bestående av två analysenheter. Studien har ett teoretiskt fokus som syftar till att pröva teori. I denna studie innebär det att undersöka omfattningen och relevansen av teori om gråzonsavskräckning i en jämförelse av två staters strategier för att därigenom kunna bidra till att förklara variationen och intensiteten av gråzonskonflikt för analysenheterna. Metoden tematisk analys möjliggör, trots studiens deduktiva ansats, att andra element än de teoretiskt grundade kan undersökas. Detta utgör ett incitament till att kunna nyansera eller utveckla studiens prövade teori. Studien innehåller alltså vissa induktiva inslag. Studien har dock en övervägande deduktiv ansats som präglas av att teman ur teori identifieras och sätts samman till ett teoretiskt ramverk, vilket operationaliseras till indikatorer som är möjliga att observera i empirin. Dessa teman kan ses som linser som empirin studeras igenom. Respektive tema utgör en teoretiskt grundad definition, vilken beskrivs ytterligare under i avsnitt 3.3.3 *Tematisk analys*, men harmoniserar med användningen av teori i metoden tematisk analys (Braun & Clarke, 2006, ss. 83-84).

3.3.2 Val av analysenheter

Att välja analysenheter för jämförelser är en utmaning. Särskilt gäller detta när jämförelsen utgår från design med exempel av olika utfall. Utmaningen består i att hitta det negativa exemplet, d.v.s. där utfallet skiljer sig men i övrigt är jämförbart med andra exempel (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Towns, & Wängnerud, 2017, s. 117). I denna studie består utfallet av högre eller lägre intensitet och närvaro av gråzonsproblem. Ukraina och Sverige har valts ut som lika exempel med olika utfall.

Den första analysenheten består av Ukraina som representerar ett exempel med hög närvaro och intensitet av gråzonskonflikt. Gråzonsproblematiken har gått så långt att förändring av status quo har skett och problematiken är pågående och fortsätter. Ukraina representerar i stor omfattning de element av gråzonsproblem och hybridkrigföring som adresseras i denna studies problemformulering och som den utvalda teorin om gråzonsavskräckning är tänkt att motverka. Det är alltså intressant att med Ukrainas färskas erfarenheter undersöka i vilken omfattning teori om gråzonsavskräckning återfinns i denna stats avskräckningsstrategier.

Den andra analysenheten består av Sverige. I Sverige har ännu ingen problematik liknande den i Ukraina utbrutit, men de hot som Sveriges regering har identifierat består till stora delar av

gråzons- och hybridhot som motsvarar de som Ukraina upplever. Det innebär att det är lika intressant att studera i vilken omfattning gråzonsavskräckning återfinns i de svenska ansträngningarna att avskräcka från gråzonskonflikt.

Valet av analysenheter i denna studie motiveras utifrån det teoretiska ramverket. Dessa utgångspunkter innebär att teorin som används i analysen är framtagna för att fungera som gråzonsavskräckning mot en angripare i form av en stormakt som agerar i sin regionala närhet för att förändra status quo eller för att påverka sitt intresseområde. Valet av analysenheterna Ukraina och Sverige baseras även på de likheter som dessa stater uppvisar i sina strategiska lägen och likheterna i deras uppfattade hotbild. Däremot skiljer sig omfattning och intensiteten av fenomenet gråzonsproblematik åt mellan staterna. Detta möjliggör att studera och förklara denna skillnad ur ett avskräckningsperspektiv och att studera hur stater använder gråzonsavskräckning i sina strategier. Valet av analysenheter uppfyller därför syftet med studien och passar utgångspunkterna i det teoretiska ramverket.

Kritik kan riktas mot att de utvalda analysenheterna inte är tillräckligt lika för en jämförelse och att möjligheterna till att generalisera slutsatserna och att pröva teorin därför nedgår. Att Ukraina och Sverige är tillräckligt lika för att utgöra jämförbara analysenheter motiveras enligt följande. Ukraina och Sverige är demokratiska och suveräna stater. Båda staterna har en beskrivning av sin egen säkerhetssituation som uppvisar stora likheter av hotbilder mot respektive land. Staterna beskriver ett hot från Ryssland, samt de problem som hybridkrigföring och hybrida hot medför. Båda staterna är militärt alliansfria och söker samarbeten som stöd för sina strategier (Regeringskansliet, 2017, s. 17) (National Security and Defense Council of Ukraine, 2020, pkt.17,34). Sverige och Ukraina är båda belägna i Rysslands regionala närområde och därmed i dess intresseområde och kan utgöra geostrategisk nyckelterräng för Ryssland. Det finns dock skillnader som är värda att belysa. Ukraina är en tidigare Sovjetrepublik, vilket medför historiska och till viss del kontextuella kopplingar till Ryssland som inte i lika hög grad återfinns i Sverige. Ukraina har också en andel rysktalande befolkning som inte återfinns i Sverige vilket påverkar möjligheterna till, och konsekvenser av, informationsoperationer. Sammantaget överväger likheterna mellan staterna vilket gör dem till jämförbara analysenheter i denna studie.

Det finns andra jämförbara exempel. Även de baltiska staterna uppvisar stora likheter med Ukraina och Sverige, samt uppfyller dessutom kontexten av att vara tidigare Sovjetrepubliker med en andel rysktalande befolkning. Dock har dessa stater valts bort på grund av deras

medlemskap i Nato, vilket är en avgränsning i denna studie. Finland utgör ett annat exempel som uppfyller jämförbara villkor. Finland har valts bort då utrymmet för denna studie inte medger en tredje analysenhet, samt att tillgängligheten till den empiri som krävs inte är tillgänglig för författaren.

3.3.3 Tematisk analys

Tematisk analys är en form av kvalitativ innehållsanalys där data kodas till olika teman. Metoden är inte helt olik andra metoder för innehållsanalys, exempelvis diskursanalys, men är mer transparent och systematisk i dokumentationen av hur teman växer fram och hur data relaterar till teman (David & Sutton, 2016, s. 292). Kodning av data innebär att reducera mängden data till analyserbara mängder som sedan kan presenteras och jämföras genom tematiseringar som i denna studie är teoretiskt grundade (Hjerm, Lindgren, & Nilsson, 2014, s. 34). Som stöd för metoden tematisk analys i denna studie används en vetenskaplig artikel där Virginia Braun och Victoria Clarke argumenterar för att tematisk analys är en relevant och användbar metod för kvalitativa studier. Metoden är inte strikt utan medger ett stort mått av flexibilitet (Braun & Clarke, 2006, s. 78). Detta skapar möjlighet att modifiera metoden något för att passa denna studies syfte och tillvägagångssätt. I artikeln beskrivs metoden grundligt och stegvis samtidigt som för- och nackdelar redovisas. Metoden är lämplig för att undersöka teman och mönster på ett strukturerat sätt (Braun & Clarke, 2006, s. 77). Deduktiv tematisk analys utgår från att teorin är i centrum och det är den som är intressant i första hand. Det innebär att koder och mönster söks i empirin för att kunna placeras i en förutbestämd kodningsram bestående av ett teoretiskt ramverk. En induktiv tematisk analys hade utförts tvärtom genom att koder och mönster hittats i empirin för att sedan grupperas till teman (Braun & Clarke, 2006, ss. 83-84). Denna studie är deduktiv och undersöker i vilken omfattning de teoretiska tematiseringarna om gråzonsavskräckning återfinns i empirin, oaktat dess deduktiva ambition, utesluter inte studien vissa induktiva inslag om andra teman än de teoretiska återfinns i empirin. Ett tema kan studeras på olika sätt. Antingen semantiskt eller latent. Skillnaden ligger i med vilket djup man vill undersöka temat. Vid ett semantiskt angreppssätt sätts temat mer direkt i relation till vad som återfinns i empirin. Vid ett latent angreppssätt undersöks djupare vad som är anledningen till det som återfinns i empirin (Braun & Clarke, 2006, s. 84). Denna studie har ett semantiskt angreppssätt där tematiseringarna av avskräckningsteori sätts i relation till om dess indikatorer återfinns i empirin eller inte. Avsikten är inte att gå djupare än så genom att undersöka *varför* det är på det sättet.

Metoden tematisk analys är utmanande och kan kritiseras. En utmaning är att det empiriska materialet inte analyseras utan snarare citeras. Vid en korrekt utförd tematisk analys används citat, men då som stöd för det som forskaren konstaterar i sin analys. Citaten ska alltså inte stå för sig själva. En annan utmaning är risken att forskningsfrågor och exempelvis intervjuguider skapar teman före teori eller empiri. Uppstår detta har ett undermåligt analytiskt arbete gjorts och teman identifieras på felaktiga grunder. En tredje utmaning består i att analysen kan vara bristfällig, vilket gör att sammanhanget för studien uteblir samt att relationen mellan teman, empiri och teori förblir oklar. En fjärde utmaning är att studiens trovärdighet riskerar att bli låg på grund av att resultatet inte återkopplas till teori och frågeställning. Dessa utmaningar är alla beskrivna som fallgropar i metoden tematisk analys (Braun & Clarke, 2006, ss. 93-94). I denna studie hanteras dessa utmaningar genom att författaren arbetar iterativt i analysen, samt överser respektive analyssteg i förhållande till de beskrivna utmaningarna.

Metoden tematisk analys beskrivs som ett flöde av sex efterföljande steg (Braun & Clarke, 2006, ss. 87-93). Dessa stödjer också metoden så att de tidigare beskrivna fallgroparna kan undvikas. I denna studie används de sex stegen men modifieras något för att bättre passa den deduktiva ansatsen som denna studie har. Respektive steg med tillhörande beskrivning återges nedan under *3.3.5 Tillvägagångssätt*.

3.3.4 Empiriskt material och källkritik

Av praktiska skäl behandlar inte studien sekretessbelagd information. Det innebär att den studerar öppna källor i alla avseenden. Studiens empiriska material består av politiska och militära styrdokument, samt forskningslitteratur i form vetenskapligt granskade och publicerade forskningsartiklar och böcker.

I den tematiska textanalysen studeras följande relevanta och jämförbara strategiska styrdokument:

- Nationell Säkerhetsstrategi (Regeringskansliet, 2017)
- Regeringens proposition Totalförsvaret 2021–2025 Prop 2020/21:30 (Regeringen, 2020)
- Militärstrategisk doktrin MSD16 M7739-354028 (Försvarsmakten, Militärstrategisk doktrin MSD16 M7739-354028, 2016)
- National Security Strategy of Ukraine (National Security and Defense Council of Ukraine, 2020)

- Military Doctrine of Ukraine (National Security and Defense Council of Ukraine, 2015)

Ukraina har en militär doktrin som kan liknas vid en kombination av den svenska Försvarsmaktens MSD16 tillsammans med den politiska inriktningen för en försvarsbeslutsperiod. Därför används tre dokument för Sverige och två dokument för Ukraina. Sammantaget bedöms de innehålla information av jämförbar karaktär.

3.3.5 Tillvägagångssätt

Den tematiska textanalysen genomfördes enligt de steg som redovisas i tabell 1 nedan. Stegen och innehållet följer i allt väsentligt beskrivningen av tematisk analys från Braun och Clarke (Braun & Clarke, 2006, ss. 87-93) men stegens ordningsföljd har ändrats till följd av denna studies deduktiva utgångspunkt med fördefinierade teman ur teori.

Tillvägagångssätt tematisk textanalys

Tabell 1. Tillvägagångssätt tematisk textanalys.

Steg	Innehåll
1 Definiera teman ur utvald teori	Studiens valda teori studerades. Möjliga teoretiska begrepp översattes till teman och skapade därmed studiens teoretiska ramverk. Respektive tema operationaliserades till indikatorer som var möjliga att återfinna i de texter som analyserades. Detta gav möjligheter att genom kodning av data gruppera textinnehåll till den förutbestämda kodningsramen bestående av det teoretiska ramverket.
2 Lär känna empirins data	De fem strategiska dokument som utgör studiens data genomlästes i flera omgångar i syfte att skapa en överblick och att känna igen innehållet. Både upprepad och fördjupad genomläsning genomfördes.
3 Påbörja kodning	Innehållet i dokumenten analyserades med de specifika indikatorer som var operationaliserade för respektive tema. Detta skedde genom att data kodades utifrån indikatorer till olika färgkoder. Samtidigt med detta steg kodades också data som inte kunde indikeras med stöd av indikatorerna men som ändå hade bärighet mot studiens forskningsfråga och problemformulering. Detta möjliggjorde att studera data ur

	två perspektiv. Både det förutbestämda teoretiska perspektivet och det förutsättningslösa induktiva perspektivet. Det senare möjliggjorde att hitta nya teman i de analyserade dokumenten.
4 Koppling till teman och sökning av nya teman	När all relevant data hade färgmarkerats, kodats och grupperats sorterades dessa till de förutbestämda temana eller till nya teman. Nya teman namngavs genom en förnyad genomgång av de kodelement som inte hade grupperats tidigare.
5 Översyn av teman	Respektive tema med grupperade kodelement kontrollerades så att de hade kodats korrekt. Samtidigt kontrollerades att nya teman faktiskt utgjorde ett kvalitetssäkrat tema och att de identifierade kodelementen inte egentligen hörde hemma under ett fördefinierat tema.
6 Producera rapport	Detta steg utgör egentligen hela denna studie men specifikt återges detta steg i redovisningen av analysresultatet. Där presenteras innehållet i de analyserade styrdokumentet och dess koppling till respektive tema. Analys av data och koppling till fördefinierade och nya temana beläggs med utdrag ur dokumenten. I första hand görs detta genom citat ur texten i respektive dokument.

3.3.6 Validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet utgör ofta grund för diskussioner om studier och resultatets trovärdighet. Vid kvalitativa studier är det alltid behäftat med svårigheter att bedöma studiens validitet och reliabilitet jämfört med en kvantitativ studie där exempelvis ett experiment kan replikeras till exakt samma förutsättningar som studien och därmed avgöra dess trovärdighet och relevans. Att replikera en kvalitativ studie är mycket svårare då de ofta inbegriper fördjupade analyser och sociala kontexter som inte kan återskapas. Dessutom kan den tid som har förflutit sedan den kvalitativa studien gjordes ha förändrat förutsättningarna för studiens relevans (Denscombe, 2017, s. 326). I denna studie eftersträvas en hög intern validitet genom en noggrann och tydlig definition av studiens teori med tillhörande operationalisering. En hög extern validitet möjliggörs av att urvalet av analysenheter motiveras samt medger möjligheter till generaliseringar till fler lika fall som de som denna studie undersöker. En hög reliabilitet

eftersträvas genom en transparent och tydlig beskrivning av analysmetod och tillvägagångssätt. På detta sätt eftersträvas ett trovärdigt resultat med en hög validitet och reliabilitet. (Esaïasson, Gilljam, Oscarsson, Towns, & Wängnerud, 2017, s. 59) Det är dock, ur ett validitetperspektiv, inte utan utmaningar att förklara en variation och intensitet av gråzonsproblem med utgångspunkt i en ny teori om gråzonsavskräckning. Därför följer här en tydlig redovisning av studiens ambitionsnivå gällande graden av förklaring och olika faktorer och variablers påverkan på studiens frågeställning.

Denna studie har inte som ambition att mäta effekten av avskräckning eller tröskeleffekt ur en motståndares perspektiv. Det låter sig helt enkelt inte göras på ett adekvat vetenskapligt sätt. Man skulle kunna påstå att avskräckning har misslyckats om en konflikt utbryter och att avskräckning har lyckats så länge en konflikt inte utbryter. Men det finns fler faktorer och variabler som också påverkar ett sådant skeende. Det är inte möjligt att isolera alla dessa variabler i tillräcklig omfattning, eller att sätta ett relevant variabelvärde, för att enskilt studera effekten av avskräckning med en sådan ambitionsnivå. Dessutom innehåller begreppet avskräckning, som visades i forskningsöversikten, också en kognitiv dimension som alltså utgår från hur ett skeende uppfattas och inte hur det faktiskt framställs. Det innebär att validiteten och relevansen för en studie med sådana ambitioner nedgår. Däremot är det fortfarande möjligt att studera gråzonsavskräckning i relation till strategier. I denna studie görs det genom att undersöka i vilken omfattning som utgångspunkterna i den utvalda teorin om gråzonsavskräckning återfinns i analysenheternas avskräckningsstrategier. Detta ger möjlighet att dra slutsatser och, utifrån ett teoretiskt avskräckningsperspektiv, bidra till förklaringen av de skillnader i utfall som kan ses i Ukraina jämfört med Sverige. Detta möjliggör att pröva studiens teori och ger dessutom möjlighet att diskutera hur gråzonsavskräckning används i strategier och i vilken betydelse stater i Rysslands närområde tillmäter avskräckning som grund för hantering av gråzonsproblematik.

3.3.7 Operationalisering

För att kunna svara på studiens forskningsfråga används studiens stödjande frågeställning som lyder:

Vilka element avseende gråzonsavskräckning återfinns i Ukrainas och Sveriges strategiska styrdokument?

Denna fråga analyseras genom att undersöka om teorins teman återfinns i styrdokumentet. Analysen undersöker också om andra teman än de teoretiskt definierade återfinns. Med operationalisering avses att teoretiska begrepp omvandlas till empiriskt mätbara objekt (David & Sutton, 2016, s. 27). I denna studie innebär det att de teman som har identifierats i teorin definieras och brytas ner till indikatorer som är möjliga att observera i de strategiska styrdokumentet. Detta görs genom att indikatorer skapas i form av frågor tillhörande respektive tema. Eftersom empirin som analyseras består av strategiska styrdokument och i syfte att alla teman ska operationaliseras med samma logik används en indelning av indikatorerna till strategins interna delar. Dessa är mål, medel och metod (Westberg, 2015, ss. 24-25). Takahashis teori som är tematiserad beskriver en strategisk idé som ska kunna utgöra gråzonsavskräckning. Därför är det också lämpligt att operationalisera indikatorerna efter en strategisk utgångspunkt. Teorin domineras av praktiska åtgärder som den avskräckande staten ska vidta varför två av fyra indikatorer per tema utgörs av metod och en indikator vardera för mål och medel.

Tema 1 **Förneka och Bestrafva** operationaliseras enligt följande:

- *Indikator 1*- Förekommer avskräckning som en uttalad målsättning?
- *Indikator 2*- Förekommer beskrivningar av medel som åstadkommer förnekande och bestraffning?
- *Indikator 3*- Förekommer beskrivningar av offensiva och defensiva metoder?
- *Indikator 4*- Förekommer beskrivningar om allomfattande metoder med symboliska snubbeltrådar som utlöser bestraffande konsekvenser för en angripare?

Tema 2 **Totalförsvaret** operationaliseras enligt följande:

- *Indikator 1*- Förekommer totalförsvaret som en uttalad målsättning?
- *Indikator 2*- Förekommer beskrivningar av statliga organ, annat än det militära, som medel?
- *Indikator 3*- Förekommer beskrivningar om totalförsvaret som metod?
- *Indikator 4*- Förekommer beskrivningar av statliga organ och samordning av dessa som metod?

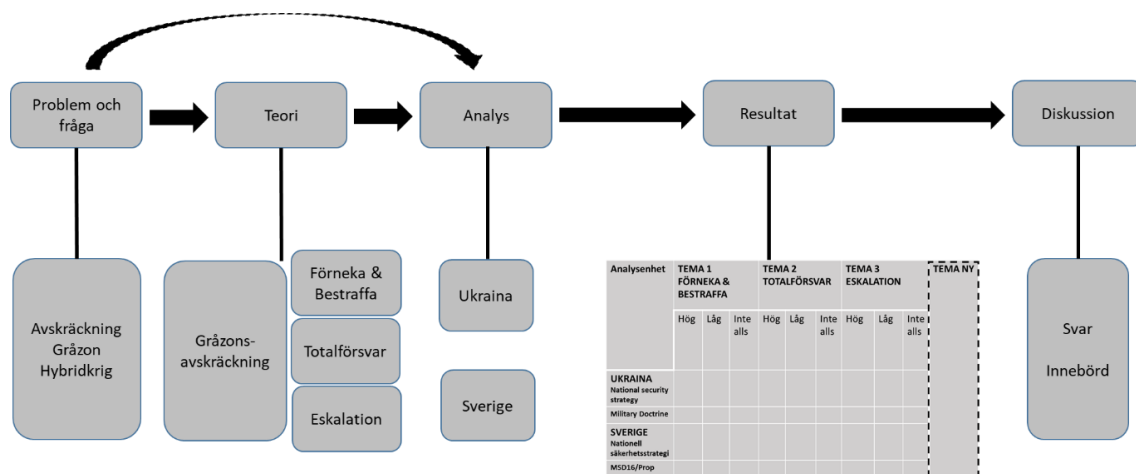
Tema 3 **Eskalation** operationaliseras enligt följande:

- *Indikator 1*- Förekommer beskrivningar av möjligheter att eskalera som målsättning?
- *Indikator 2*- Förekommer beskrivningar av eskalation i tid och rum som metoder?
- *Indikator 3*- Förekommer beskrivningar av att kunna eskalera genom samarbeten med andra stater och/eller organisationer samt skapande av opinion som metod?
- *Indikator 4*- Förekommer beskrivningar av en styrka, att kunna möta en eskalation med, eller att eskalera med, som medel?

Denna operationalisering möjliggör att analysera respektive temans förekomst i de strategiska styrdokumenterna och ger därmed en möjlighet att bedöma den prövade teorins omfattning i respektive stats strategier. Resultatet av analysen redovisas genom att återge om de teoretiska temana återfinns i hög grad, låg grad eller inte alls samt om nya teman har hittats under analysen. För att avgöra om temat indikeras i hög grad, låg grad eller inte alls används följande synsätt. Om respektive tema indikeras återkommande och i flera perspektiv innebär det att temat återfinns i hög grad. Om temat endast indikeras enstaka gånger och med enstaka indikatorer innebär det att temat indikeras i låg grad. Om temat inte kan indikeras med stöd av indikatorerna innebär det att temat inte indikeras alls.

3.4 Sammanfattning av studiens forskningsdesign

Studien är kvalitativ, jämförande och förklarande. Metoden för textanalys utgörs av tematisk analys. Studien är till huvuddel deduktiv och prövar teori. Men en induktiv ansats finns också i studien då teman för gräzonsavskräckning söks direkt i empirin parallellt med att det teoretiskt fördefinierade temana indikeras. I syfte att skapa en logisk bild över hela studiens genomförande och design visualiseras detta grafiskt genom figuren nedan.

Figur 2. Forskningsdesign.

4. Analysresultat

I detta kapitel redovisas analysen av de strategiska styrdokumenterna för respektive analysenhet tillsammans med en sammanställning av resultatet av den tematiska analysen¹. Analysresultatet redovisas tematiskt med ett tema i taget, först för Sverige och därefter för Ukraina.

4.1 Tema 1 Förneka och bestraffa

Temat definierades teoretiskt som att den avskräckande staten behöver ha en mångfacetterad avskräckningsstrategi. Förnekande avskräckning kombineras därför med bestraffande avskräckning. På så sätt kan den angripne staten förneka en motståndare men samtidigt kunna bestraffa angriparen om denne fortsätter gråzonsoperationerna. Syftet med detta är att den angripne staten ska kunna förhindra motståndarens salomitaktik samt att de bestraffande åtgärderna inte stannar vid militära maktmedel utan också inkluderar allomfattande metoder. (Takahashi, 2018, s. 799).

4.1.1 Förneka och bestraffa - Sverige

Vid analys av Sveriges strategiska styrdokument kan konstateras att ordet avskräckning sällan används. Däremot förekommer många snarlika uttryck vilket i analysen har tolkats som avskräckning. Dessa är avhållande, krigsavhållande, fredsbevarande, tröskel och tröskeleffekt.

I den nationella säkerhetsstrategin uttrycks målen för Sveriges säkerhet. Strategin uttrycker att Sveriges målsättning är att undvika konflikt genom avskräckning där såväl angrepp som påtryckningar ska avskräckas.

Hävdandet av vårt lands suveränitet och territoriella integritet är en nödvändig förutsättning för att Sverige ska kunna uppnå målen för vår säkerhet. Stor vikt behöver läggas vid vår förmåga att avhålla den som vill angripa eller utöva påtryckningar på Sverige, enskilt och tillsammans med andra. (Regeringskansliet, 2017, s. 14)

Kombinationen av förneka och bestraffa framträder genom att *tillsammans med andra* är återkommande där *andra* innebär både andra stater och organisationer men också andra statliga organ och myndigheter.

En trovärdig militär förmåga bidrar till fortsatt fredlig utveckling och politisk handlingsfrihet. Ytterst ska det militära försvaret kunna möta ett väpnat angrepp. Tillsammans med politiska,

¹ Råmaterial med kodningsdokument kan uppvisas på anmodan.

diplomatiska och ekonomiska medel skapar försvaret en tröskel för den som skulle vilja angripa Sverige eller utöva påtryckningar [...]. (Regeringskansliet, 2017, s. 17)

I regeringens proposition framträder de avskräckande åtgärderna ännu tydligare än i den nationella säkerhetsstrategin. Här uttrycks hur kostnader och tidsåtgång ska skapas och hur olika medel kan användas och kombineras för att avskräcka en potentiell angripare.

Genom att tydliggöra att ett angrepp mot Sverige medför höga kostnader för en angripare är totalförsvaret, tillsammans med andra säkerhetspolitiska instrument, krigsavhållande för den som skulle vilja angripa Sverige eller utöva påtryckningar med militära maktmedel. (Regeringen, 2020, ss. 68-69)

För en eventuell angripare ska nackdelarna med krigshandlingar mot Sverige vara större än fördelarna. (Regeringen, 2020, s. 87)

I MSD16 uttrycks det på snarlika sätt även om det är mer nedbrutet och tydligare uttryckt i mål, medel och metod.

Tillsammans med övriga totalförsvaret ska det militära försvaret först och främst utgöra en tröskel för den som vill angripa eller utöva påtryckningar på Sverige. Detta ska åstadkommas genom trovärdighet i krigföringsförmågan och vidare förstärkas genom tillgänglighet av dugliga krigsförband och vårt nära samarbete tillsammans med andra myndigheter, företag, stater och organisationer. Målet är att tydliggöra att angrepp på Sverige medför orimliga kostnader för en angripare och därmed verka krigsavhållande. (Försvarsmakten, 2016, s. 54)

Temats samtliga indikatorer återfinns återkommande i dokumenten och att avskräckning är en fundamental del i Sveriges strategi är tydligt. Kombinerade metoder och åtgärder framträder i stor omfattning. Förnekande åtgärder uttrycks tydligare än bestraffande även om uttrycken att åsamka *höga kostnader* kan liknas vid bestraffning. Uttrycket *påtryckningar* används återkommande skilt från termen *angrepp*. Detta indikerar att åtgärderna kan omhänderta förloppet i gråzonen också innan ett eventuellt angrepp. Ordet bestraffning återfinns inte och inte heller specificeras system eller förmågor som ska åstadkomma bestraffningen.

4.1.2 Förneka och bestraffa - Ukraina

I Ukrainas nationella säkerhetsstrategi tydliggörs det direkt redan i inledningen att strategin vilar på avskräckning. Tydligt och klart deklarerar att strategins målsättning är avskräckning.

The National Security Strategy of Ukraine (hereinafter - the Strategy) is based on the following basic principles:

deterrence - the development of defense and security capabilities to prevent armed aggression against Ukraine; (National Security and Defense Council of Ukraine, 2020, pkt.4)

Det är lika tydligt att strategin omhändertar både förnekande och bestraffning som element i avskräckningen. Dessutom belyses vikten av att omhändertar erfarenheter av hybridkrigföring som Ukraina har blivit utsatta för och erfarenheter från andra konfliktområden. Noterbart är också att Ukraina uttalat anger cyberrymden tillsammans med övriga arenor som områden där man behöver kunna skapa oacceptabla förluster för motståndaren.

The main task in the field of military security is to develop deterrence capabilities. The unconditional priority is the combat-ready Armed Forces of Ukraine, a prepared and motivated military reserve and effective territorial defense, which, combined with the capabilities of other security and defense bodies, are capable of inflicting unacceptable losses on the ground, in the air, at sea and in cyberspace [...] The state will take into account the lessons of hybrid aggression against Ukraine, the fighting in the Middle East in new doctrinal approaches to military security. (National Security and Defense Council of Ukraine, 2020, pkt.44)

I den militära doktrinen anges offensiva intentioner och hot om att slå även på motståndarens territorium. Detta indikerar och förstärker de bestraffande delarna av Ukrainas avskräckning.

Ukraine reserves the right to use all possible forms, methods and available means of armed struggle to repel armed aggression, as well as to strike at the enemy on its territory in compliance with the principles and norms of international law. (National Security and Defense Council of Ukraine, 2015, pkt.31)

Även i den militära doktrinen adresseras direkt och öppet problemen med Rysslands agerande på Ukrainas territorium. Både offensiva, defensiva och allomfattande metoder beskrivs i doktrinen.

In the context of the Russian Federation's aggressive actions in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol and its inspiration and support for the separatist movement in the eastern regions of Ukraine, the state prepares for defense at the same time as fighting against illegal armed groups. In the course of repelling the aggression, the state's defense capabilities continue to increase by transferring the economy and the system of military and public administration to functioning in a special period, mobilizing additional resources. (National Security and Defense Council of Ukraine, 2015, pkt.29)

Temat indikeras i hög grad. Alla indikatorer förekommer återkommande i dokumenten. Det är tydligt att strategin vilar på avskräckning. Mål, medel och metoder beskrivs utförligt och det är uppenbart att Rysslands agerande har påverkat Ukrainas nationella säkerhetsstrategi och

militära doktrin. De beskrivna metoderna sätts ofta i direkt relation till hybridkrigföring och den problematik som det medför. Sammantaget indikerar detta en vilja att avskräcka mot hot i gråzonen.

4.2 Tema 2 Totalförsvaret

Temat definierades teoretiskt som ett behov för staten att mobilisera alla statliga resurser, som ett slags totalförsvaret, och genom fungerande samverkan mellan dessa kunna möta en angripare som nyttjar hybrida medel och metoder. Syftet är att kunna avskräcka från och att hantera hot lågt på konfliktskalan, och problem med paramilitära enheter och icke-statliga aktörer. (Takahashi, 2018, ss. 799-800).

4.2.1 Totalförsvaret - Sverige

I den nationella säkerhetsstrategin används uttrycket totalförsvaret mycket sparsamt. Temat indikeras dock ändå genom att strategin tydliggör att åtgärder krävs för att upprätthålla Sveriges nationella intressen. Metoder i syfte att möta hot mot dessa måste vara av allomfattande karaktär och inte en enskild militär angelägenhet.

Samverkan mellan myndigheter, näringsliv och civilsamhälle är av avgörande betydelse. Samhällets säkerhet, totalförsvaret och krisberedskap är allas angelägenhet. (Regeringskansliet, 2017, s. 15)

Den nationella säkerhetsstrategin tydliggör också behovet av att utveckla krisberedskap, civilförsvaret och hur myndigheter behöver kunna hantera åtgärder vid höjd beredskap. Detta indikerar därför att totalförsvaret är en del av Sveriges strategi. Åtgärderna omhändertar beredskapshöjningar som skulle kunna vara en del av hanteringen av gråzonsproblem.

Målet för det civila försvaret är att vid krigsfara och krig värna civilbefolkningen, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna och bidra till Försvaretsmaktens förmåga vid ett väpnat angrepp eller krig i vår omvärld. [...] Berörda myndigheters planering för höjd beredskap – och ytterst även för krig – ska återupptas. (Regeringskansliet, 2017, s. 17)

I regeringens proposition framträder strategin totalförsvaret tydligt. Totalförsvaret förekommer som mål, medel och metod återkommande och temat indikeras i hög grad i dokumentet.

Genom att tydliggöra att ett angrepp mot Sverige skulle medföra höga kostnader eller betydande tidsåtgång, ska totalförsvaret tillsammans med politiska, diplomatiska och ekonomiska medel verka avhållande för den som skulle vilja angripa Sverige eller utöva påtryckningar med militära maktmedel. Totalförsvaret ska därför ha en sådan styrka, sammansättning, ledning, beredskap och uthållighet att det kan verka krigsavhållande och därmed förebyggande och fredsbevarande. (Regeringen, 2020, ss. 84-85)

I delar av propositionen anges totalförsvaret som en direkt metod och ett direkt medel för att hantera gråzonsproblematik.

[...] genom en trovärdig totalförsvarsförmåga, som inkluderar en sammanhållen planering, ledning, beredskap samt nödvändiga resurser för att kunna hantera krig, förbättras även möjligheterna att förebygga och hantera fredstida kriser, konflikter i vår omvärld samt hantering av s.k. gråzonsproblematik. (Regeringen, 2020, s. 127)

Behovet av att kunna samordna och agera gemensamt i samhället uttrycks i stor omfattning på flera platser i propositionen.

Regeringen betonar vikten av förmågan att kunna agera samlat för att möta utmaningar och hot såväl i fred som vid höjd beredskap. Det innebär att kunna använda alla de säkerhetspolitiska instrument som står till förfogande på ett sammanhållet sätt i syfte att värna svensk suveränitet och Sveriges intressen. (Regeringen, 2020, s. 69)

I MSD16 beskrivs totalförsvaret som en metod att kunna möta hybridkrigföring även om den uttrycks som en utmaning tillsammans med utmaningen att hantera en bred hotbild. Det betyder att totalförsvaret är uppfattat som en målsättning och att det måste omsättas till metoder. ”[...] det militära försvaret måste verka tillsammans med övriga samhället för att klara utmaningarna under fred, kris, höjd beredskap och krig.” (Försvarsmakten, 2016, s. 45)

Att kunna hantera **hybridkrigföring** inom ramen för totalförsvaret.

Att kunna hantera en **bred hotbild** från högteknologisk kvalificerat angrepp till lågteknologisk samt ideologiskt drivet angrepp. Detta inkluderar irreguljära och subversiva hot, inom och utom riket. (Försvarsmakten, 2016, s. 53)

Sammanfattningsvis är totalförsvaret en dominerande del av Sveriges strategi uttryckt som mål, medel och metod. Totalförsvaret sätts också i direkt relation till gråzonsproblematik och hybridkrigföring som hot. På den militärstrategiska nivån är det tydligt att hybridkrigföring uppfattas som utmaningar medan totalförsvarsförmåga anges på den säkerhetsstrategiska nivån som tydliga målsättningar för att möta detta. Temat indikeras i hög grad och alla indikatorer återfinns återkommande i dokumenten.

4.2.2 Totalförsvaret - Ukraina

I Ukrainas nationella säkerhetsstrategi indikeras inte temat totalförsvaret. I strategin förekommer beskrivningar av hur statens säkerhet måste utvecklas och vikten av fungerande säkerhetsorgan tydliggörs. Därtill beskrivs behovet av en bättre fungerande underrättelsetjänst inom flera områden. Strategin är dock avgränsad till området militär säkerhet och omhändertar inte andra statliga organ. Temat totalförsvaret indikeras inte i dokumentet.

I Ukrainas militära doktrin förekommer det i begränsad omfattning beskrivningar av metoder som kan indikeras med indikatorerna i tema totalförsvar. Däremot påtalas behovet av samordning av olika statliga organ och behovet relateras till en nutida hotbild där andra maktmedel än militära kan användas.

The formation of national defense capabilities will be carried out by:[...]improving the interaction and coordination of actions of public authorities and components of the security and defense sector, taking into account the peculiarities of modern armed struggle, in which not only traditional military operations (actions) are widely used, but also various non-military forces and means; (National Security and Defense Council of Ukraine, 2015, pkt.47)

In order to solve the tasks of ensuring the military security of Ukraine, the defense forces and their components will interact and coordinate with each other and with other components of the security and defense sector, state bodies, local governments, non-governmental organizations and associations, including volunteers, institutions and enterprises, including the defense-industrial complex, citizens, relevant entities of other states.

The level of interaction between the components of the defense forces and public authorities will be increased through the formation of permanent and temporary interdepartmental bodies. (National Security and Defense Council of Ukraine, 2015, pkt.52)

I jämförelse med den nationella säkerhetsstrategin uttrycker den militära doktrinen tydligare behovet av totalförsvar. Dock indikeras bara en av indikatorerna och på inget sätt uttalas totalförsvar som en målsättning eller som en framträdande metod vilket innebär att temat endast indikeras i låg grad.

4.3 Tema 3 Eskalation

Temat definierades teoretiskt som att den avskräckande staten aldrig ska stänga möjligheten till att eskalera konflikten. Eftersom angriparen opererar i gråzonen och sannolikt vill hålla sig dold och hålla konflikten under gränsen för väpnad konflikt skulle en eskalation av konflikten högre upp på konfliktskalan bli problematisk. Därutöver, genom att involvera fler parter i konflikten, verka avskräckande för angriparen. Syftet är att förändra händelseförloppet och att flytta det från gråzonen till öppenhet och därigenom bredda konflikten i tid och rum till angriparens nackdel (Takahashi, 2018, s. 800).

4.3.1 Eskalation - Sverige

I den nationella säkerhetsstrategin förekommer beskrivningar av den mångfald av samarbeten och partnerskap som Sverige bedriver. Strategin tydliggör att detta är ett sätt att skapa säkerhet

vilket betyder att en angripare måste kalkylera med en eskalation av konflikten att omfatta fler parter om Sverige angrips.

Sverige deltar aktivt i strävan att påverka utvecklingen i vårt närområde. Det svensk-finska säkerhets- och försvarspolitiska samarbetet har fördjupats. Våra båda länder har utvecklat vårt partnerskap med Nato och inkluderar nu en gemensam säkerhetspolitisk dialog om Östersjön med de 28 Nato-medlemmarna. Samarbetet med övriga nordiska länder och med de baltiska staterna har förstärkts och inriktas alltmer på regional säkerhet. Fördjupade bilaterala samarbeten med Danmark, Finland, Norge, Polen, Storbritannien, Tyskland och USA syftar likaså till att stärka säkerheten i vår del av Europa. En stark transatlantisk länk är avgörande för Europas säkerhet. (Regeringskansliet, 2017, s. 12)

Den nationella säkerhetsstrategin tydliggör att samarbete med andra stater utgör kärnan i Sveriges strategi för att avhålla från angrepp.

Hot mot fred och säkerhet avvärjs bäst i gemenskap och samverkan med andra länder. Sverige är inte med i någon militär allians men Sverige ska fortsätta att fördjupa sina bilaterala och multilaterala försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten. (Regeringskansliet, 2017, s. 17)

Regeringen uttrycker tydligt i propositionen att säkerhet inte uppnås enbart genom att agera defensivt på eget territorium. Beskrivningar av att skapa handlingsutrymme och att utöka rummet för en eventuell konflikt är återkommande.

Försvarsmakten ska, med stöd av andra myndigheter, främja Sveriges säkerhet samt förebygga konflikter och krig genom att i fredstid och efter beslut av regeringen och riksdagen kunna genomföra operationer på svenskt territorium och i närområdet. (Regeringen, 2020, s. 88)

Det framträder också att Sverige genom samarbeten ska uppnå en avskräckande effekt. ”Försvarssamarbeten är viktiga för totalförsvarets styrka och därmed ytterst för dess krigsavhållande förmåga” (Regeringen, 2020, s. 71). Detta kan tolkas som eskalation genom att påvisa att styrkan för Sverige kommer genom samarbeten med andra och att dessa samarbeten också ger en egen styrka att kunna hantera en konflikt med.

I MSD16 relateras eskalation till den strategiska effekten och hur det skapar en tröskel. Främst genom att samarbeten med andra stater utökar Sveriges manöverutrymme utanför det egna territoriet. ”Internationell förankring och samarbete ger vår tröskel större strategisk tyngd.” (Försvarsmakten, 2016, s. 51). Dessutom påtalas vikten av att samarbeten ska ses i ett större sammanhang och hur det bidrar till säkerheten och skapar styrka för Sverige.

Strategiska samarbeten främjar säkerhetsnätverket som omger Sverige. Natos förmåga till större gemensamma operationer bidrar till att utveckla Försvarsmaktens operativa förmåga. Bidrag till internationell krishantering tjänar också det strategiska syftet att knyta internationella band.

Genom att kontinuerligt sätta samarbeten i ett större sammanhang blir mervärdena tydliga och kan omsättas i strategiskt tänkande för att utveckla det militära försvaret. (Försvarsmakten, 2016, s. 51)

Temat indikeras i hög grad genom att tre av fyra indikatorer återfinns i dokumenten. Eskalation indikeras i första hand som metod genom utökade samarbeten och att utöka konfliktområdet utanför Sveriges gränser. Samarbeten skapar också styrka vilket indikerar ett medel för eskalation av en konflikt. Det som saknas i dokumenten utifrån Takahashis teori är att möjligheten till eskalation inte tydliggörs som en målsättning samt att ordet eskalation inte förekommer som en beskrivning av metoder möjliga att nyttja.

4.3.2 Eskalation - Ukraina

Paradoxalt är att Ukraina i sin nationella säkerhetsstrategi uttrycker att de inte vill eskalera situationen med Ryssland. Samtidigt vidtar de åtgärder som i sin tur kraftfullt kan eskalera situationen dock till Ukrainas fördel.

Ukraine will take measures to prevent the escalation of the conflict with the Russian Federation, in particular by increasing its potential price to a level unacceptable to the Russian Federation. Priority areas are strengthening defense and security capabilities, strengthening Ukraine's international support and effective use of international assistance, as well as maintaining consolidated international political, economic and legal pressure on the aggressor. (National Security and Defense Council of Ukraine, 2020, pkt.40)

Därutöver är det tydligt att Ukraina vill samarbeta och söker samarbeten med andra stater och organisationer för att skapa säkerhet. Metoden att samarbeta för säkerhet framträder på flera platser och beskrivs på olika sätt.

[...] use of all existing mechanisms of the UN, the Council of Europe, the OSCE, and other international organizations to consolidate Ukraine's international support in counteracting Russian aggression, restoring Ukraine's territorial integrity and state sovereignty;
developing relations with the United States of America, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, Canada, the Federal Republic of Germany, the French Republic, neighboring and other states, as well as with international organizations to ensure international security and counter common challenges and threats, minimize their impact on Ukraine ;
full implementation of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand, and upgrading its parameters where necessary, the results of a comprehensive review of the objectives of the Agreement pursuant to Article 481 , in order to gain full membership of Ukraine in the European Union; (National Security and Defense Council of Ukraine, 2020, pkt.6)

I den militära doktrinen är det inte lika uttalat men även här förekommer samarbete som metod för att uppnå säkerhet.

[...]effective use of bilateral and multilateral cooperation with partners and allies in the military sphere, including by receiving military assistance from them; (National Security and Defense Council of Ukraine, 2015, pkt.47)

Ukraine's external security guarantees will be created by forming a network of alliances both with individual states and regional organizations (by concluding agreements on joint defense or military assistance) and with international security organizations (by participating in the application of collective security mechanisms). (National Security and Defense Council of Ukraine, 2015, pkt.53)

Temat indikeras i låg grad. Endast en av indikatorerna återfinns. Metoden att samarbeta, och därigenom kunna eskalera situationen till nackdel för angriparen, framträder tydligt. Däremot indikeras inte detta som en målsättning med strategin. Det är därutöver inte tydligt på vilket sätt de olika samarbetena faktiskt ska stärka de egna medlen eller hur andras medel ska stärka den egna möjligheten till eskalation.

4.4 Nytt tema - Resiliens

Ett nytt tema framträder i de båda analysenheternas strategier. Detta tema berör motståndskraft hos befolkningen och samhällssystemen. I dokumenten sätts detta i relation till möjligheterna att stå emot och hantera gråzonsproblematik och hybridkrigföring.

I Sveriges nationella säkerhetsstrategi betonas att det civila försvaret tillsammans med respektive medborgares förmåga bidrar till Sveriges säkerhet. Därmed anges civilförsvaret som ett nationellt intresse som ska tillgodoses.

Civilt försvar är i grunden liktydigt med samhällets inneboende robusthet, motståndskraft och förmåga att hantera höjd beredskap, krigsfara och krig. (Regeringskansliet, 2017, s. 9)

Invånarnas förmåga att inhämta kunskap och bedöma information är betydelsefullt för Sveriges möjlighet att klara större och mindre påfrestningar. Dessa förmågor kan byggas upp genom utbildning och folkbildning som därför också har en viktig roll för vår säkerhet. (Regeringskansliet, 2017, s. 14)

Medborgarnas försvarsvilja och samhällets krisberedskap är ett nationellt intresse och en grundläggande del av totalförsvaret och för den samlade motståndskraft som behövs för att möta hot mot Sverige. (Regeringskansliet, 2017, s. 14)

I regeringens proposition förs liknande resonemang men det tydliggörs att detta också bidrar till Sveriges avskräckning.

Samhällets grundläggande robusthet och dess förmåga att motstå fredstida kriser bidrar till den krigsavhållande effekten. Om Sverige blir angripet ska Försvarsmakten med stöd av övriga totalförsvaret försvara Sverige för att vinna tid, skapa handlingsfrihet och ytterst säkerställa landets självständighet. Motståndet ska vara beslutsamt och uthålligt. (Regeringen, 2020, s. 85)

Det försämrade säkerhetsläget ger ett behov av ett psykologiskt försvar som är anpassat efter dagens samhällsförhållanden och som bidrar till att bevara det öppna samhällets fria kunskaps- och informationsutbyte. Ett stärkt psykologiskt försvar skapar förutsättningar för att värna det öppna och demokratiska samhället, den fria åsiktsbildningen samt Sveriges frihet och oberoende och att säkerställa befolkningens försvarsvilja. (Regeringen, 2020, ss. 129-130)

I Ukrainas fall är det tydligt att motståndskraft i samhällets system är centralt och att detta baseras på erfarenheter identifierade i de gråzonsproblem som staten har tvingats hantera i sin konflikt med Ryssland. I Ukrainas nationella säkerhetsstrategi framställs resiliens som en faktor som strategin bygger på.

The National Security Strategy of Ukraine (hereinafter - the Strategy) is based on the following basic principles:

resilience - the ability of society and the state to quickly adapt to changes in the security environment and maintain sustainable operation, in particular by minimizing external and internal vulnerabilities; (National Security and Defense Council of Ukraine, 2020, pkt.4)

I den nationella strategin beskrivs också framtagningen av ett nationellt system för att skapa resiliens.

Ukraine will introduce a national resilience system to ensure a high level of preparedness of society and the state to respond to a wide range of threats, which will include:

- risk assessment, timely identification of threats and identification of vulnerabilities;
- effective strategic planning and crisis management, including the implementation of universal crisis response protocols and recovery, taking into account NATO recommendations;
- effective coordination and clear interaction of security and defense sector bodies, other state bodies, territorial communities, business, civil society and the population in preventing and responding to threats and overcoming the consequences of emergencies;
- dissemination of necessary knowledge and skills in this field;
- establishing and maintaining reliable channels of communication between government agencies and the population throughout Ukraine. (National Security and Defense Council of Ukraine, 2020, pkt.47)

Det nya temat identifierades vid genomläsning utan att söka efter de operationaliserade indikatorerna. *Folkbildning, motståndskraft, medborgarnas förmåga, samhällssystem, anpassningsförmåga, pålitlighet, robusthet, psykologiskt försvar, informationshantering och krisberedskap* är alla exempel på kodade element från dokumenten som i sin tur har kategoriserats och därefter sammanställts till det nya temat - resiliens. Utveckling, koppling till avskräckning och vidare diskussion av temats innebörd görs i kapitel 5.

4.5 Sammanställning av analysresultatet

Analysen visar att de teman som har operationaliserats har kunnat indikeras i respektive dokument för varje analysenhet men i olika omfattning. Därutöver framträder också det nya temat resiliens i båda analysenheterna. Det finns likheter och skillnader mellan Sverige och Ukraina. Likheterna består i de båda staternas strategier om avskräckning genom förnekande och bestraffning. Därutöver har båda staterna likande strategier som beskriver och omhändertar resiliens som en del av sin avskräckningsstrategi. Däremot skiljer sig de båda staterna åt vad det gäller strategier för totalförsvar och eskalation. I Ukrainas strategier indikeras dessa i låg omfattning och i Sveriges strategier i hög omfattning.

Analysenhet	TEMA 1 FÖRNEKA & BESTRAFFA			TEMA 2 TOTALFÖRSVAR			TEMA 3 ESKALATION			TEMA NY
	Hög	Låg	Inte alls	Hög	Låg	Inte alls	Hög	Låg	Inte alls	
UKRAINA National security strategy Military Doctrine	HÖG			LÅG			LÅG			RESILIENS
SVERIGE Nationell säkerhetsstrategi MSD16/Prop	HÖG			HÖG			HÖG			RESILIENS

Figur 3. Sammanställning analysresultat.

5. Diskussion

I detta avslutande kapitel återkopplas resultatet till det befintliga forskningsfältet, och till studiens problemformulering, syfte, och teori. En diskussion genomförs och ett svar på forskningsfrågan ges. Därutöver utvecklas studiens prövade teori genom en komplettering av det teoretiska ramverket för gråzonsavskräckning. En metoddiskussion genomförs och kapitlet avslutas med förslag på fortsatt forskning.

5.1 Studiens syfte

Studiens syfte definierades som att öka den teoretiska kunskapen om gråzonsavskräckning genom att studera vilka strategier som används av stater för att verka avskräckande mot gråzonshot. Syftet uppnås genom att besvara forskningsfrågan och den stödjande frågeställningen.

- *Hur kan teori om gråzonsavskräckning förklara varför intensiteten och närvaron av gråzonsproblem skiljer sig åt mellan Ukraina och Sverige?*
- *Vilka element avseende gråzonsavskräckning återfinns i Ukrainas och Sveriges strategiska styrdokument?*

Den stödjande frågeställningen har operationaliserats till indikatorer och utgjort grunden för studiens tematiska analys av de undersökta strategiska styrdokument. Dokumenten har varit jämförbara och både likheter och skillnader har identifierats.

5.2 Diskussion om resultatet med slutsatser

Studiens problemformulering adresserade svårigheten för stater att verka avskräckande mot stormakter som använder gråzonen och hybrida medel för att påverka sin regionala omgivning och att uppnå strategiska målsättningar. Utgångspunkten för denna studie har varit att både Ukraina och Sverige upplever gråzonsproblem, men befinner sig på olika delar av den grå skalan. Utifrån denna utgångspunkt har staternas strategier jämförts och Takahashis teori om gråzonsavskräckning har prövats genom att söka efter teorins inslag i respektive strategi. Analysresultatet visar på skillnader mellan Ukrainas och Sveriges strategier. Dessa skillnader utgör grunden för att diskutera teorier om gråzonsavskräckning och att svara på forskningsfrågan.

5.2.1 Förneka och bestraffa

Snyder (1961) definierade redan på 1960-talet förnekande och bestraffande avskräckning. Dessa har sedan dess varit en del av avskräckningsstrategier. Inledningsvis var detta två skilda delar av avskräckning som i denna studie har visats kunna kombineras att fungera samtidigt och med andra medel och metoder än de ursprungligt definierade. Både Ukraina och Sverige har visat sig kunna kombinera dessa två delar på det sätt som teorin beskriver. Takahashi förespråkar i sin teori att avskräckning genom förnekande ska kombineras med avskräckning genom bestraffning. Denna avskräckning ska inte avgränsas till militära medel utan inkludera allomfattande metoder. Framförallt ska bestraffning ingå i en stats verktygslåda. Med denna kombination av avskräckning kan en stat hantera salamtaktik och avskräcka en motståndare som opererar i gråzonen. Målet med denna strategi är att, genom förnekande, förhindra att en skiva av salamin skärs från första början. Om det ändå görs krävs fortsatt förnekande åtgärder, samtidigt som allomfattande bestraffande åtgärder utlöses i syfte att förhindra att en ny skiva av salamin skärs och att återta den första skiva som har skurits.

Ukraina och Sverige skiljer sig inte åt avseende sina strategier att kombinera avskräckning genom förneka och bestraffning. Analysen visar att båda staterna har insett svårigheten att möta hybridkrigföring och att gränsen för när det militära maktmedlet kan användas eller inte är svårt att identifiera varför en kombination av metoder och en allomfattande verktygslåda är nödvändig. Däremot uttrycker sig de båda staterna olika i sina strategiska styrdokument. Sverige beskriver en allomfattande tröskel bestående av kombinerade politiska, ekonomiska, diplomatiska och militära medel. Denna tröskel ska inte bara avhålla en motståndare från angrepp utan även avskräcka från att utöva påtryckningar mot staten överhuvudtaget vilket även omhändertar gråzonsproblematik. Ukraina använder ett mer direkt språk och är tydligare än Sverige att strategin vilar på avskräckning och att bestraffande åtgärder ingår som element i avskräckningen. Ukraina uttrycker möjligheten att skapa oacceptabla förluster för angriparen inom flera domäner och arenor samtidigt som de öppet uttrycker viljan att slå på motståndarens territorium.

Sammantaget kan de båda staternas strategier omhändertar problemen med salamtaktik. Medel och metoder för att förhindra detta beskrivs tydligt och med olika ordval beskrivs också bestraffande medel och metoder om en angripare ändå skär första skivan av salamin. Denna studie visar att om en stat kombinerar medel och metoder till allomfattande ansatser med

militära inslag, utgör det en förmåga som projicerar gråzonsavskräckning. Detta innebär att en av grundpelarna i tidigare avskräckningsteorier – förmåga (Williams, 1987) har en roll som bidrar till avskräckning även i gråzonen.

5.2.2 Totalförsvaret

Forskningsfältet om avskräckning har under de senaste åren börjat studera och föreslå totalförsvaret som en avskräckningsstrategi. Detta har utvecklats som ett svar på ny krigföring och en förändrad omvärld med nya hotbilder (Berzina, 2019). Denna studie visar att Ukraina och Sverige har omhändertagit denna utveckling på olika sätt. Problematiken för den avskräckande staten är att den kanske inte alls blir utsatt för någonting som liknar ett angrepp från angriparen, då dennes medel och metoder är hybrida med minimala inslag av militära maktmedel. Då uppstår rättsliga problem för den avskräckande staten, som får svårt att hävda självförsvaret eller begära hjälp enligt internationell rätt. I denna situation menar Takahashi att den avskräckande staten är utlämnad till sina egna medel, varför statens alla resurser med fungerande samverkan måste förhindra och avskräcka den angripande staten från att angripa och påverka.

Avseende totalförsvaret skiljer sig de båda staterna åt avsevärt. I svenska dokument framträder totalförsvaret på ett omfattande och återkommande sätt. Totalförsvaret präglar den svenska strategins mål, medel och metoder. Resonemangen överensstämmer med Takahashis teori, vilket innebär att lösningen på svårigheten med att stå emot kombinerade metoder, hybrida medel och påtryckningar från diffusa aktörer är totalförsvaret. Att skapa, uppvisa och kommunicera ett robust totalförsvaret utgör grunden i styrdokumentet med vilket en angripare ska avskräckas från angrepp genom att dessa kommer vara verkningslösa även om icke-statliga aktörer och hybrida medel nyttjas långt ner på konfliktskalan. Ukraina uttrycker inte detta i sina styrdokument. Ukraina har förvisso förstått att hybridkrigföring kan hitta kryphålen i en stats säkerhet och relaterar till svårigheterna med att möta inte bara militära medel utan också icke-militära styrkor och medel. I någon mening uttrycker också Ukrainas strategi att det finns ett behov av samordning av statens samlade säkerhetsorgan för att möta detta och att förbättringar på detta område måste ske. Ukraina uttrycker dock inte alls att totalförsvaret är lösningen varken som mål eller metod. Sannolikt är Ukraina på väg emot någonting som kan liknas vid ett totalförsvaret men jämfört med Sverige är strategin inte lika utvecklad.

Avseende totalförsvaret återfinns alltså stora skillnader mellan Ukraina och Sverige. Sveriges strategi innehåller till huvuddel det som Takahashi med sin teori anser måste finnas om gråzonsavskräckning ska lyckas, medan Ukraina i lika stor omfattning saknar detta i sin strategi. Denna studie visar att totalförsvaret behövs för att uppnå en avskräckande strategi som skapas, uppvisas och kommuniceras att fungera långt ner på konfliktskalan och inte något som endast aktiveras när krig utbryter. Det innebär att den avskräckande staten måste hantera de rättsliga aspekterna av hur det militära maktmedlet kan användas i kombination med statens övriga icke-militära resurser. Det innebär också att en annan av grundpelarna i avskräckningsteorier - kommunikation (Schelling, 1963), blir central för att kunna uppnå en gråzonsavskräckande effekt med totalförsvaret som strategi.

5.2.3 Eskalation

Forskningsfältet har över tid diskuterat trovärdighet som ett avgörande element för avskräckning. Williams (1987) och Stone (2012) förespråkar båda trovärdighet som ett huvudelement för att åstadkomma avskräckning. Det gäller oaktat vilken form av avskräckning som studeras. Denna trovärdighet får en stor roll i om möjligheten till eskalation ska verka avskräckande i gråzonen. Takahashi menar att en stat som vill verka avskräckande mot gråzonsproblem aldrig ska avsäga sig möjligheten att eskalera situationen. Detta låter vid en första anblick motsägelsefullt men är samtidigt logiskt. Utgångspunkten är att angriparen vill hålla konflikten lågt på konfliktskalan eftersom angreppet genomförs i gråzonen inledningsvis. Då är det en stor nackdel om situationen lyfts ur gråzonen och konflikten eskaleras uppåt på konfliktskalan i tid och rum. Det som avses ske dolt i gråzonen under en längre tid kan inte göra det när konflikten breddas till att involvera andra medel och situationen riskerar att övergå till krig. Denna risk verkar avskräckande för den angripande staten. Samtidigt är det en risktagning för den avskräckande staten som måste säkerställa att det finns medel att hantera eskalationen med.

Sverige uttrycker på flera plan att eskalation är en del av strategin. Det uttrycks inte med ordet eskalation men de mål och metoder som tydliggörs innebär eskalerande åtgärder som ska verka avskräckande för angriparen. I första hand rör det sig om den mångfald av samarbeten, både militära och politiska, som Sverige lägger mycket resurser på att upprätthålla. Svensk säkerhet skapas genom dessa samarbeten och genom den bredd av samarbeten som strategin innehåller både med allianser, organisationer och enskilda stater uppstår en stor risk för en angripare som vill påverka Sverige. Risken som angriparen tar är att inte kunna hålla konflikten lågt ner på

konfliktskalan eller dold i gråzonen vilket verkar avskräckande då andra parter också kan inbegripas i konflikten. Dessa samarbeten skapar dessutom fler och starkare medel att möta en angripare med vilket innebär att vid en eskalation av konflikten mot krig finns det en robust styrka möjlig att hantera eskalationen med. Ukrainas strategi innehåller också element av eskalation men inte lika omfattande som Sverige. Ukraina uttrycker också att internationellt stöd kan skapa oacceptabla situationer för angriparen och detta stöd skapas genom samarbeten. Det är dock inte tydligt uttryckt hur detta ska åstadkommas eller vilka samarbeten som ger vilka mervärden. Exempelvis redovisas en mängd länder som man vill samarbeta med men det är oklart vad detta betyder i praktiken. Vad innebär det exempelvis att Ukraina har goda relationer och ett fungerande samarbete med Nordirland och Canada? Snarare kan denna del av Ukrainas strategi tolkas något desperat istället för att med trovärdighet visa på hur dessa samarbeten skapar säkerhet för Ukraina. Dock uttrycker Ukraina viljan av att dessa samarbeten ska utvecklas militärt och att överenskommelser om stöd ska göras.

Avseende eskalation är det, likt totalförsvar, också skillnader mellan Ukraina och Sverige. Sverige beskriver sina samarbeten med olika stater, allianser och organisationer och återger detaljerat och trovärdigt vad respektive samarbete innebär i praktiken och vad som kan uppnås avseende egen säkerhet med dessa. Ett angrepp eller påverkan på Sverige riskerar oundvikligen att eskalera till en ohållbar konflikt för angriparen vilket inte kan anses gälla för Ukraina. Ukraina redogör för en vilja att stärka de egna medlen och att samarbeta för säkerhet men målsättningar och metoder för detta saknas i strategin och trovärdigheten uteblir. Denna studie visar att risken för eskalation av en situation ut ur gråzonen och högre upp på konfliktskalan kan skapa gråzonsavskräckning. Detta framträder tydligt och starkt i Sveriges strategi men endast diffust i Ukrainas strategi. Utöver trovärdighet kräver möjligheten till eskalation även ytterligare en grundpelare från tidigare avskräckningsteorier – öppenhet (Schelling, 1963) för att verka avskräckande. En strategi måste tydligt och öppet signalera vad eskalationen innebär och vilken risk som angriparen utsätter sig för om den ska verka avskräckande.

5.2.4 Svar på forskningsfrågan

Denna studies forskningsöversikt visar att forskningsfältet avseende gråzonsavskräckning är smalt. Matisek (2017) och Stein (2009) menar att avskräckningsteorier måste utvecklas mot en ny komplex omvärld som inte längre är rationell ut perspektivet fred och krig. Gråzonen mellan fred och krig används av stormakter för att nå strategiska målsättningar, därför behöver avskräckningsteorier utvecklas för att möta detta. Takahashi har, som en av få forskare,

utvecklat en teori för gråzonsavskräckning som bygger på Japans erfarenheter i relation till stormakten Kina. Denna studie har prövat teorin i ett annat geostrategiskt område och inom en annan stormakts region, nämligen Ryssland och dess regionala närområde. Takahashis teori om gråzonsavskräckning har i studien brutits ned till en tematisk analysram med indikatorer möjliga att applicera på det empiriska underlaget. Det empiriska underlaget har utgjorts av Sveriges och Ukrainas strategiska styrdokument, vars incitament för gråzonsavskräckning har studerats. Teorins tre delar stödjer i hög grad Sveriges strategi. Ukrainas strategi skiljer sig åt avseende två av teorins delar, totalförsvaret och eskalation, vilket gör att teorin inte stödjer Ukrainas strategi i lika hög grad. Teorin avser skapa en allomfattande strategisk grund för gråzonsavskräckning och syftar till att strategier uppbyggda på sättet som teorin förespråkar skapar avskräckning även i gråzonen på olika delar av konfliktskalan. Både Sverige och Ukraina har identifierat samma motståndare och motsvarande hotbild och upplever gråzonsproblem men på olika nivåer avseende intensitet och omfattning.

Slutsatsen om varför intensiteten och omfattningen av gråzonsproblem skiljer sig åt mellan de båda staterna kan förklaras med Takahashis teori om gråzonsavskräckning och de båda staternas olika strategier. Ukrainas strategi är inte utvecklad inom totalförsvaret eller inom möjligheterna till eskalation, vilket gör strategin svagare ur ett avskräckningsperspektiv. Trots Ukrainas erfarenheter av en långdragen gråzonskonflikt med hybrida medel saknas flera av de förespråkade teoretiska utgångspunkterna i statens strategi. För Sveriges del upplevs inte samma intensitet eller omfattning av gråzonsproblematik. Sveriges strategi omhändertar i sin helhet grunderna för gråzonsavskräckning beskrivna i Takahashis teori. Både totalförsvaret och möjligheterna till eskalation framträder starkt och trovärdigt i strategin. Sett ur ett teoretiskt perspektiv uppvisar Sverige en starkare och sammanhängande strategi för gråzonsavskräckning jämfört med Ukraina. Ukraina blir då ett lättare mål för en angripare som försöker uppnå sina målsättningar genom operationer i gråzonen med kombinerade metoder och hybrida medel.

Denna studie visar att avskräckning har en roll även i kontexten av gråzonen och att stater som befinner sig i Rysslands närområde och intressesfär har identifierat detta. Dessa stater försöker skapa strategier som omhändertar gråzonsavskräckning och genom att utgå från kombinerade strategier uppbyggda enligt denna studies teoretiska ramverk ökar sannolikheten för att lyckas. Genom en strategi som kombinerar förnekande och bestraffande avskräckning, tillsammans med ett fungerande totalförsvaret i alla konfliktnivåer och som också medger möjlighet till eskalation fylls de luckor som tidigare teorier om avskräckning har uppvisat. Avskräckning utgör därmed incitament till att även hantera hot och problem i gråzonen mellan fred och krig.

Grundpelarna om öppenhet, trovärdighet, förmåga och kommunikation från tidigare avskräckningsteorier är fortfarande giltiga och stödjer Takahashis teori om gråzonsavskräckning. Ett allomfattande tankesätt behövs i syfte att kunna använda alla statliga resurser för sin avskräckning men det militära maktmedlet finns kvar som en del av gråzonsavskräckning. Därutöver kvarstår kostnad kontra fördel samt risken för bestraffning och vedergällning som konstanta faktorer som stater måste kalkylera med. Det som är utmärkande för gråzonsavskräckning är att medel och metoder för att skapa kostnad och bestraffning i gråzonen skiljer sig åt från traditionell avskräckning, vilket denna studie visar.

5.3 Teoriutveckling

I analysen av respektive stats strategier har, förutom de teoretiskt definierade temana från Takahashis teori, ett nytt tema identifierats. Detta nya tema är resiliens. Både Sverige och Ukraina beskriver sårbarheterna i öppna samhällen och hur en angripare som opererar i gråzonen med hybrida medel kan påverka och skada en stat. Detta underminerar försvarsviljan och inverkar negativt på möjligheterna att försvara staten. Åtgärder för att hantera detta beskrivs tydligt i respektive stats strategi där befolkningens egna inneboende förmåga på individnivå utgör en viktig parameter. Sverige beskriver ett civilt och psykologiskt försvar där medborgarnas enskilda förmåga är avgörande medan Ukraina tydligt beskriver ett samhällssystem för resiliens.

Hur kan då resiliens fungera avskräckande för en angripare? Båda staterna uttrycker att ett resilient samhälle ska kunna hantera kriser i fredstid och också verka krigsavhållande. Med detta bidrar därmed resiliensen hos medborgarna och i samhället till gråzonsavskräckning i hela spektret från fred till krig. Men det är inte bara i denna studies analys som resiliens framträder som ett element för avskräckning. Det finns nutida och alldeles ny forskning som adresserar detta också. Som forskningsöversikten i denna studie visar finns inte resiliens med som ett begrepp som sammankopplas med avskräckning. Faktum är att den traditionella forskningen om avskräckning inte ens på ett mycket avlägset sätt förknippar resiliens med avskräckning (Wilkinson, 2020, s. 19). Däremot har forskning under 2020 och 2021 börjat studera resiliens i förhållande till avskräckning. En vetenskaplig artikel som har publicerats under denna studies genomförande studerar avskräckning med rubriken *Democratic Deterrence* och fokuserar på hur en stat kan avskräcka från hybrid inblandning i statens angelägenheter utan att för den sakens skull göra avkall på ett öppet och demokratiskt samhälle (Wigell, 2021). Där förespråkas att resiliens i ett samhälle skapar avskräckning genom förnekande men inte genom bestraffning

varför resiliens endast blir ett komplement till övriga avskräckande åtgärder. Avskräckningen genom resiliens består av att sannolikheten för strategisk framgång för en angripare minskar om samhället som angrips är robust och står emot påverkanoperationer både som samhälle men också som enskilda individer (Wigell, 2021, ss. 55-56). Annan forskning menar att resiliens bidrar till avskräckning genom att uppvisa att samhället är motståndskraftigt mot påverkansoperationer och kan både stå emot och återhämta efter attacker (Pamment & Agardh-Twetman, 2019, ss. 126-127). När tidigare traditionell forskning om avskräckning kompletteras med teorier om resiliens framträder effekter som bidrar till avskräckning mot hybrida och assymetriska hot (Wilkinson, 2020, s. 31). Resiliens behövs på hela konfliktskalan men verkar redan i fredstid och kompletterar totalförvarstrategier eftersom det stärker både stat, samhälle och individ (Wigell, 2021, s. 56). Resiliens kan ses som ett pragmatiskt sätt att skapa säkerhet och möta globala hot mot nationell säkerhet (Wilkinson, 2020, s. 22).

Med ovanstående resonemang om denna studies resultat tillsammans med den nyligen publicerade forskningen om resiliens som avskräckning föreslås en utveckling och komplettering av Takahashis teori om gråzonsavskräckning. Utvecklingen består av att teorins tre delar, förneka och bestraffa, totalförvar och eskalation, kompletteras med ett fjärde element bestående av en bas av resiliens, enligt figuren nedan.

Figur 4. Utvecklat ramverk för gråzonsavskräckning.

Resiliens föreslås som en bas i teorin istället för en fristående fjärde del av gråzonsavskräckning. Det beror på att resiliens underbygger och stärker de tre övriga delarna. I de följande delar görs därför en koppling mellan resiliens, ny forskning och denna studies analysresultat som stöd för att resiliens bidrar till gråzonsavskräckning.

5.3.1 Resiliens – Förneka & Bestraffa.

Resiliens bidrar till avskräckning genom förnekande eftersom befolkningen är bildad och uppvisar en robust attityd som får angriparen att tveka över möjligheten till strategisk framgång eftersom kostnaderna övervinner fördelarna med ansträngningen (Wigell, 2021, ss. 55-56). Detta liknar Sveriges strategi där resiliens identifierades som att robusthet och enskild förmåga hos medborgarna bidrar till att hantera fredstida kriser som också ger en krigsavhållande effekt, genom att uppvisa ett beslutsamt och uthålligt motstånd. Invånarnas inneboende förmåga att inhämta och bedöma information bidrar till att staten klarar både stora och små påfrestningar och skapar säkerhet (Regeringen, 2020, s. 85) (Regeringskansliet, 2017, s. 14). I Ukrainas strategi beskrivs skapandet av ett system för resiliens som totalt sätt skapar möjligheter att stå emot hot och påfrestningar. Systemet ska bidra till säker informationsspridning, krishantering och beredskap att möta oväntade händelser där civilbefolkningen är en central del (National Security and Defense Council of Ukraine, 2020, pkt.47)

5.3.2 Resiliens – Totalförsvaret.

Resiliens stärker möjligheten till ett totalförsvaret genom att resiliensen hos invånarna följer med och återfinns i samhället i stort, i myndigheter och i styrande organ i övrigt. Sårbarheter kan minimeras genom gemensam krisplanering i samhället. Detta måste omhänderta faktumet att vital infrastruktur till del ägs och drivs av civila entreprenörer. Därför måste privata aktörer också inkluderas i denna planering. Detta bidrar i hög grad till ett utvecklat totalförsvaret (Wigell, 2021, s. 56). Liknande resonemang förs i Sveriges strategi där samhällets krisberedskap tillsammans med medborgarnas försvarsvilja är ett nationellt intresse och en central del av totalförsvaret för den totala motståndskraft som behövs för att motstå påverkan och hot mot Sverige (Regeringskansliet, 2017, s. 14). I Ukrainas strategi framträdde inte totalförsvaret tydligt men det tydliggörs att systemet för resiliens behöver omhänderta koordinering mellan försvarssektorn, andra statliga sektorer, civilsamhället och befolkningen som ett led i att bättre möta hot och påfrestningar mot staten (National Security and Defense Council of Ukraine, 2020, pkt.47)

5.3.3 Resiliens – Eskalation.

Resiliens underbygger möjligheten för den avskräckande parten att eskalera genom att eskalationen kan komma att innebära större påfrestningar för staten, samhället och

medborgarna. Resiliens krävs då för det beslutsamma och uthålliga motstånd som behövs. Ett öppet samhälle med demokratiska processer som försöker motstå påverkan från andra stater ska inte avsäga sig möjligheten att använda det militära maktmedlet som också kan bidra till att avskräcka mot hybrida angrepp. Det innebär att en stark militär måste upprätthållas eller ytterligare förstärkas som en del av avskräckningen (Wigell, 2021, ss. 54-55). I Sveriges strategi beskrivs samhällets robusthet som grunden för ett beslutsamt motstånd. Vid påverkan och angrepp ska militären användas understött av övriga samhället för att upprätthålla statens säkerhet (Regeringen, 2020, s. 85). Ukraina beskriver i sin strategi hur resiliens innebär möjligheter för samhället att anpassa sig till ett förändrat säkerhetsläge och snabbt kunna möta detta genom att minimera yttre påverkan och att upprätthålla förmågan att genomföra operationer (National Security and Defense Council of Ukraine, 2020, pkt.4).

5.3.4 Sammanfattning teoriutveckling

Takahshis teori om gråzonsavskräckning utgår från att tidigare teorier om avskräckning inte i tillräcklig omfattning har omhändertagit problematiken med angrepp och påverkan i gråzonen (Takahashi, 2018, s. 788). Teorin utgår från de kryphål i traditionell avskräckning som stater som opererar i gråzonen utnyttjar. Takahashis teori omhändertar detta med de tre delar som har använts för analysen i denna studie, förneka och bestraffa, totalförsvar och eskalation (Takahashi, 2018, s. 790). Denna studies resultat tillsammans med ny forskning om avskräckning i förhållande till hybridkrigföring visar att teorin kan utvecklas med resiliens som en bas i teorin. Med detta kompletteras och utvecklas teorin till att beskriva ett ännu starkare och mer komplett koncept för gråzonsavskräckning.

5.4 Metoddiskussion

I denna studie har två analysenheter jämförts genom en tematisk textanalys av strategiska styrdokument. Metoden har medgett att flexibelt studera dokumenten både med en deduktiv och en induktiv ansats. Den induktiva delen av studien har bidragit till att utveckla studiens prövade teori till en ny modell som ett koncept för gråzonsavskräckning. Metoden har varit tillfyllest som ett verktyg för textanalys med både svensk och engelsk text och har uppfyllt syftet med studien. Denna studie har varken studerat hur Ryssland har uppfattat avskräckning eller hur olika händelseförlopp faktiskt har utspelat sig. Resultatet och slutsatser är teoretiskt grundade utifrån en studie med en teoretisk analysram som har analyserat öppna strategiska styrdokument. Utifrån denna studie kan resultatet generaliseras och är giltigt för andra liknande

stater som Ukraina och Sverige. Staterna har jämförts som lika analysenheter med olika utfall där teori om gråzonsavskräckning förklarar de olika utfallen. Kritik kan riktas mot denna studies metod och resultat eftersom den endast har studerat textdokument och därmed inte kan skapa djupare kunskap om strategier och gråzonsavskräckning. Det är inte utan utmaningar att studera och analysera strategiska styrdokument som också innehåller en politisk prägel. Det innebär att analysen kan innehålla tolkningar av uttryck eller anspråk i dokumenten vars avsikt aldrig har varit att verkställas i verkligheten. Detta torde dock vara lika för de båda undersökta analysenheterna vilket minskar risken för en bristande analys. Däremot kan alternativa metoder för att studera samma forskningsfråga diskuteras.

5.4.1 Alternativa metoder

Datainsamlingen i denna studie har skett genom textanalys. Detta kunde ha kompletterats med en intervjustudie som är lämplig vid komplexa frågor, vilket utformning av strategier får anses vara (Denscombe, 2017, s. 203). Intervjuer med befattningshavare som har beslutat och skapat dokumenten kunde ha skapat en djupare förståelse för strategierna och dess ambitioner beskrivna i texten. Då hade risken för felaktig tolkning av dokumenten i analysen minskat. Däremot har valet av analysenheter gjort att intervjuer har valts bort som datainsamlingsmetod eftersom möjligheten att faktiskt intervjua befattningshavare från Ukraina inte ansågs kunna tillgodoses inom ramen för denna studie.

En fallstudie med avsikt att skapa djupare förklaring (Yin, 2018, s. 4) för avskräckning i gråzonskonflikt kunde ha bidragit till att bättre studera hur strategier beskrivna i styrdokument faktiskt genomförs i praktiken. Den genomförda studien har förhållit sig till gråzonsavskräckning och strategier på ett teoretiskt plan och har inte haft syftet att förklara hur olika händelseförlopp har skapat avskräckning eller vilka motåtgärder detta har föranlett.

En induktiv ansats genom *grounded theory* (David & Sutton, 2016, s. 105) hade kunnat skapa teori om gråzonsavskräckning genom mönsterskapande analys av empirin. Detta övervägdes som ett alternativ till metoden i denna studie men valdes bort då intresset för att koppla studien till ny teori och pröva densamma övervägde. Därtill är den tidsåtgång och det utrymme som krävs för en studie med *grounded theory* svår att bedöma, varför det inte bedömdes som genomförbart inom ramen för denna studie.

5.5 Fortsatt forskning

Forskning om gråzonsavskräckning behöver fortsätta. Gråzonsproblematik och hybridkrigföring kommer även fortsättningsvis vara problematiskt inom ramen för avskräckningsstrategier. Denna problematik behöver inte endast debatteras utan nya och utvecklade teorier för gråzonsavskräckning behöver skapas och prövas. Givet denna studies analys som har resulterat i en ny och utvecklad modell för gråzonsavskräckning kan fortsatt forskning genomföras med den utvecklade modellen inom ramen för strategiska studier. Den nya modellens giltighet behöver prövas i andra fall och sammanhang. Därutöver kan gråzonsavskräckning studeras inom ramen för fördjupade fallstudier där det faktiska händelseförloppet, exempelvis i Ukraina under 2014, studeras i relation till statens avskräckningsstrategier. Denna typ av studier liknar Mearsheimers (1983) studier om konventionell avskräckning beskrivet i denna studies forskningsöversikt. En likande studie som den med utgångspunkt i gråzonsproblematik och avskräckning kan skapa utvecklade teorier om gråzonsavskräckning. En jämförelse av strategiers förändring över tid kan också bidra till att utveckla gråzonsavskräckning. Slutligen har denna studie avgränsats ifrån alliansens Natos inverkan på avskräckning. En studie utan den avgränsningen skulle komplettera denna studie och därmed kunna inkludera fler stater i forskningen. Forskning om exempelvis de baltiska staternas möjligheter till gråzonsavskräckning med stöd av Natos förlängda avskräckning i Östersjöregionen och i Östeuropa kan skapa nya incitament för utveckling av teorier om gråzonsavskräckning.

Referenser

- Arreguín-Toft, I. (2009). Unconventional Deterrence: How the Weak Deter the Strong. In T. Paul, P. M. Morgan, & J. J. Wirtz, *Complex Deterrence: Strategy in the global age*. Chicago; London: The Chicago University Press.
- Banasik, M. (2016). Unconventional war and warfare in the gray zone. The new spectrum of modern conflicts. *Journal of Defense Resources Management* Vol 7, Issue 1, pp. 37-46.
- Baylis, J., Booth, K., Garnett, J., & Williams, P. (1987). *Contemporary strategy Second edition revised and enlarged*. New York: Holmes & Meier Publishers, Inc.
- Berzina, I. (2019). Total defence as a comprehensive approach to national security. In N. Vanaga, & T. Rostoks, *Deterring Russia in Europe Defence strategies for neighbouring states*. New York: Routledge.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative research in psychology* 3.2, pp. 77-101.
- Dalsjö, R. (2017). *Fem dimensioner av tröskelförsvar FOI-R--4458--SE*. FOI.
- David, M., & Sutton, C. D. (2016). *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Denscombe, M. (2017). *The good research guide, For small-scale social research projects*. London: Open University Press.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A., & Wängnerud, L. (2017). *Metodpraktikan Konsten att studera samhälle, individ och marknad* (5:1 ed.). Stockholm: Wolters Kluwer Sverige AB.
- Försvarsmakten. (2016). *Militärstrategisk doktrin MSD16 M7739-354028*. LEDS.
- Försvarsmakten. (2021). *Årsöversikt 2020 MUST*. Försvarsmakten.
- Freedman, L. (2004). *Deterrence*. Cambridge: Polity Press.
- Hjerm, M., Lindgren, S., & Nilsson, M. (2014). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys* (2 ed.). Malmö: Gleerups.
- Hoffman, F. G. (2009). Hybrid Warfare and Challenges. *Joint force quarterly* 52, pp. 34-48.
- Hoffman, F. G. (2018). Examining Complex Forms of Conflict Gray Zone and Hybrid Challenges. *Prism* 7.4, pp. 30-47.
- Käihkö, I. (2016). All krigföring är hybrid till sin natur. *Statsvetenskaplig tidskrift*, 118(4), pp. 623-641.
- Matisek, J. W. (2017). Shades of Gray Deterrence: Issues of fighting in the Gray Zone. *Journal of Strategic Security*, Vol 10, No. 3, pp. 1-26.

- Mearsheimer, J. J. (1983). *Conventional deterrence*. New York: Cornell University Press.
- Morgan, P. M. (2012). The State of Deterrence in International Politics Today. *Contemporary security policy* 33.1 , pp. 85-107.
- National Security and Defense Council of Ukraine. (2015). *Military Doctrine of Ukraine*. Retrieved 02 12, 2021, from Government Portal: <https://defense-reforms.in.ua/en/strategic-docs>
- National Security and Defense Council of Ukraine. (2020). *National Security Strategy of Ukraine*. Retrieved 02 12, 2021, from Government Portal: <https://defense-reforms.in.ua/en/strategic-docs>
- Pamment, J., & Agardh-Twetman, H. (2019). Can There Be a Deterrence Strategy for Influence Operations? *Journal of information warfare* 18.3, pp. 123-135.
- Paul, T. (2009). Complex Deterrence: An introduction. In T. Paul, P. M. Morgan, & J. J. Wirtz, *Complex Deterrence : Strategy in the global age*. Chicago; London: The University of Chicago Press.
- Regeringen. (2020). *Regeringens proposition Totalförsvaret 2021–2025 Prop 2020/21:30*. Stockholm: Regeringen.
- Regeringskansliet. (2017). *Nationell Säkerhetsstrategi*. Gullers Grupp.
- Rienecker, L., & Jorgensen, P. S. (2017). *Att skriva en bra uppsats 4:e upplagan*. Stockholm: Liber AB.
- Rostoks, T. (2019). Introduction. In N. Vanaga, & T. Rostoks, *Deterring Russia in Europe Defense Strategies for neighbouring states*. New York: Routledge.
- Rostoks, T. (2019). The evolution of deterrence from the Cold War to hybrid war. In N. Vanaga, & T. Rostoks, *Deterring Russia in Europe Defence strategies for neighbouring states*. New York: Routledge.
- Schelling, T. C. (1963). *The strategy of conflict*. New York: Oxford University Press.
- Schelling, T. C. (2008 [1966]). *Arms and influence with a new preface and afterword*. New Haven and London: Yale University Press.
- Snyder, G. H. (1961). *Deterrence and Defense : Toward a Theory of National Security* . Princeton: Princeton university press.
- Stein, J. G. (2009). Rational Deterrence against “Irrational” Adversaries? No Common Knowledge. In T. Paul, P. M. Morgan, & J. J. Wirtz, *Complex Deterrence: Strategy in the global age*. Chicago; London: The University och Chicago Press.
- Stone, J. (2012). Conventional Deterrence and the Challenge of Credibility. *Contemporary security policy* 33.1 , pp. 108-123.

- Takacs, D. (2017). Ukraine's deterrence failure: Lessons for the Baltic States. *Journal on Baltic Security*, pp. 1-10.
- Takahashi, S. (2018). Development of gray-zone deterrence: concept building and lessons from Japan's experience. *Pacific review* 31.6 , pp. 787-810.
- Westberg, J. (2015). *Svenska säkerhetsstrategier* Upplaga 1:3. Lund: Studentlitteratur.
- Wigell, M. (2021). Democratic Deterrence: How to Dissuade Hybrid. *The Washington Quarterly*, 44:1, pp. 49-67.
- Wilkinson, E. (2020). Resilience and Deterrence: Exploring Correspondence Between the Concepts. In A. Filippidou, *Deterrence Concepts and Approaches for Current and Emerging Threats* (pp. 19-33). Cham: Springer.
- Wirtz, J. J. (2009). Conclusions. In T. Paul, P. M. Morgan, & J. J. Wirtz, *Complex Deterrence: Strategy in the global age*. Chicago; London: The University of Chicago Press.
- Wirtz, J. J. (2018). How Does Nuclear Deterrence Differ from Conventional Deterrence? *Strategic Studies Quarterly: SSQ; Maxwell Air Force Base* Vol. 12, Issue. 4, pp. 58-75.
- Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications* (6 ed.). Los Angeles: SAGE.